

אשיחה בהקד

פְּרִשֶׁת וִירָא

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

דִּין הַמַּפְלִיג בְּסִמְיָנָה וְהַחֹלֵף בְּשִׁירָה

בהלכה

אשיחה בהקיר

בהלכה

ניתן להשיג את ספרי המחבר:
שיחות חיזוק ה' כרכים
אשיחה בחוקיך ה' כרכים
קול חתן וקול שמחה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיק (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

- התר הפלגה לדבר מצוה ג
- צרכי סחורה - אי חשיב 'דבר מצוה' ג
- הנוסע לארץ ישראל ודעתו לחזור ה
- הפלגה לדבר הרשות ו
- הפלגה שאינה בים הגדול ו
- אסור תחומין ו
- דין ספק ספיקא לחומרא באסור דרבנן ז
- מפני מה קיימא לן ספק ספיקא לקולא? ח
- הפלגה באניות המתפללות על ידי ישראל ט
- כניסה לספינה המפליגה בשבת י
- יציאה מספינה שעגנה ביום השבת יד
- יציאה מספינה על ידי מעברת טז
- הוצאת חפציו האישיים של הנוסע יח
- יציאה בשירא למדבר קדם השבת יח
- המחמירים להסתכן, שלא לחלל שבת כ
- מסקנת הדברים כא
- החלוק בין מילת תינוק להפלגה ויציאה בשירא כא
- נסיעה ברכבת על ידי נהג גוי כב
- נסיעה על ידי חשמלית בתוך העיר כד
- נסיונות האבות - נסיון האמונה כו
- להזהר מלהיות מכה בסגורים! כז
- מסירות נפש של חסיד אמת כח
- הבה נשמר ממכת הסגורים! ל
- מעלת השמחה וההתחדשות בעבודת ה' לא

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שְׁעוֹר לַפְּרָשָׁת וַיֵּרָא

דִּין הַמַּפְלִיג בַּסְפִּינָה וְהַהוֹלֵךְ בַּשִּׁירָה

ועל פי זה פסק להלכה כדעת רבי להחמיר. ומכל מקום כתב המשנה ברורה בבאור הלכה בשם האחרונים, שכל ענין הפסיקה הוא למצוה בעלמא ולא לעכובא, גם בכף החיים (רמח אות ד') כתב שאם הספינה יש לה עת קבוע להפליג בים, ובודאי אם יפסק עמהם לשבת לא ישמעו לו - יש להקל כרשב"ג, ויש לסמוך על דבריהם להלכה.

צִרְכֵי סְחוּרָה - אִי חֹשִׁיב 'דְּבַר מִצְוָה'

ב. המפליג לצרכי פרנסה וסחורה - חשיב דבר מצוה, ובפרט אם נוסע על מנת להשיג בדי מחיתו להביא טרף לבני ביתו.

הנה בטור הביא דעת רבנו תם: "שכל מקום שאדם הולך כגון לסחורה או לראות פני חברו חשיב הכל דבר מצוה ואין חשובה דבר הרשות אלא כשהולך לטיל".

ובבית יוסף (שם) הביא שכן כתב שם המרדכי. ומסיק דמכל מקום נראה שאין כל הפוסקים מודים לרבנו תם בזה, דאם כן למה להם לחפש טעמים להתיר במה שנהגו עכשו להפליג בים בערב שבת, תיפוק ליה משום דכל ההולכים בספינות אינם מפליגין אלא לסחורה, או לראות פני חבריהם, ולא לטיל. וכן משמע מדברי הרי"ף והרא"ש וכו' וכן משמע קצת מעובדא דבגין בישון דאיתא בריש פרק מקום שנהגו (פסחים ג, ב) שהיה מנהגם מימים ימימה שלא לילך מצור לצידון בערב שבת, באו בגניהם לפני רבי יוחנן, אמרו לו אבותינו היה אפשר להם (שהיו עשירים, רש"י) אנו לא אפשר לנו, אמר להם: כבר קבלו עליהם אבותיכם. ומשמע ודאי דהם לא היו הולכים לטיל, דאם לא כן

בסיעתא דשמיא, בשעור זה נעסק בהלכות המפליג בספינה וההולך בשירה קדם השבת, כפי שסדרם מרן הראשון לציון זיע"א בספרו 'חזון עובדיה' (שבת א' עמ' קב ואילך).

התּר הפּלגה לדבר מצוה

א. מפליג אדם בספינה הנוסעת בשבת בלב ים, אפילו בערב שבת, אם הולך לדבר מצוה, כגון שנוסע לארץ ישראל; ופוסק עמו שישבת, ואם אחר כך לא ישבת אין בכך כלום.

כ. כתב מרן השלחן ערוך (רמח, א): "מתר להפליג בספינה אפילו בערב שבת, אם הולך לדבר מצוה; ופוסק עמו שישבת, ואם אח"כ לא ישבת אין בכך כלום; אבל לדבר הרשות אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קדם השבת".

כאמור בדברי מרן, צריך לפסק עם הגוי המשיט את הספינה שיפסק ביום השבת, ואם בסופו של דבר לא יפסק - אין בכך כלום. ומקור הדברים מהגמרא (שבת יט, א) ופוסק עמו לשבת ואינו שובת - דברי רבי, רשב"ג אומר אינו צריך". וכתב רבנו חננאל דהלכה כרשב"ג, ואף על גב דקיימא לן הלכה כרבי מחברו, כל זה כאשר רבי נחלק על חברו, אבל רשב"ג - אביו היה, ואין הלכה כרבי מאביו. וכן הוא באור זרוע (ח"ב סי' ג), והארחות חיים (שבת תכו) וכן פסק הטור להלכה (סי' רמח).

אמנם כתב מרן בבית יוסף (שם): ומה שכתב רבנו דהלכה כרבי שמעון בן גמליאל. אין כן דעת הרמב"ם (שבת כד, ו; ל, יג) דפסק כתנא קמא, וכן דעת רבנו ירוחם (נתיב י"ב קא ע"א).

מאי הוה אפֿשר להו ולא אפֿשר לן דקאָמר, ואם איתא דכל שאינו הולך לטייל חשיב לדבר מצוה, למה החמירו (בני בישון) הראשונים על עצמם, וכי מדת חסידות הוא להחמיר אדם על עצמו בדבר מצוה? וכן כתב הריב"ש בתשובה (סי' קא) שזה שכתב רבנו בשם רבנו תם קולא יתירה היא ומכל מקום כתב שלעלות לארץ ישראל הוי שפיר לדבר מצוה, עד כאן תכן דברי ה'בית יוסף'.

[אמנם לענין הקשיא מבני בישון, עין בשו"ת חתם סופר (או"ח קכב) שהביא דאכן בירושלמי מבאר שהיתה קבלתם שלא לפרש בים הגדול, אולם רש"י (פסחים שם) כתב: יום השוק של צידון בערב שבת, והם מחמירים על עצמן שלא להבטל מצרכי שבת. והטעם דלשיטת הבבלי (שבת יט, א) מתר להפליג לדבר מצוה, וממילא בני בישון דלא הוה אפֿשר להו משום דחק פרנסתם, אין לה מצוה גדולה מזה, וכדעת ר"ת דלמזונות הוי ליה דבר מצוה, על כן פרש דלאו משום אסור הפלגה בים, אלא משום דלא ליטרדו ולא יהיו מוכנים ליום השבת, וזהו אסור אפלו לדבר מצוה, ממילא מישבת קשית ה'בית יוסף'.

אמנם הראב"ה (שבת סי' קצח) הביא להלכה דברי רבנו תם, דמה שנהגו להפליג בספינה לסחורה אפלו בערב שבת, משום דכל סחורות שלנו דבר מצוה חשבינן להו, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (ל, א): מנין שחייב ללמד אדם לבנו אומנות וכו', ואמרינן נמי (ב"מ ל, ב) והודעת להם - זה בית חייהם, דהינו שיוודע במה לחיות (כפרש"י: בית חייהם - ללמד להם אומנות להתפרנס בו). וגם אם הולך להתראות פנים לחברו חשיב מצוה, ואם הולך לטייל הוי דבר הרשות. ואבא מורי החזיק דבריו דגרסינן בפרק אלו מגלחין (מו"ק יד, א): רבי יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות,

ואמר רבה לשוט דברי הכל אסור, פרש לשון טיול כמו 'משוט בארץ' (איוב ב, ב), למזונות דברי הכל מתר, לא נחלקו אלא להרויח מר מדמי לה לשוט ומר מדמי לה למזונות. והלכתא כסתם מתניתין דחשיב ליה ברשות. וכן נראה עקר. וכן בתרומת הדשן (סי' ה') תפס להלכה דברי רבנו תם.

אמנם נראה דאף מרן ה'בית יוסף' מודה שמי שאין לו פרנסה ונסיעתו שלא רק להרוחה בעלמא, אלא עבור לחם חקו, ובפרט אם מטפל הוא בילדים ועליו להביא אכל לפי הטרף, ודאי דבר מצוה מיקרי, וכן כתב הוא עצמו בשו"ת אבקת רוכל (סימן קפב): "ואומר כי אשר בקשו מהקהל שיתירו לו שבועתו, אף אם היה על דעת רבים, מפני שהוא לדבר מצוה כאשר אין לו פרנסה כו' הטיבו אשר דברו כי להרויח פרנסתו הוי לדבר מצוה כמבאר". ובפרט הנוסע כדי לכלכל בניו ובנותיו ולחנכם לתורה, כדאמרו (כתבות נ, א) עשה צדקה בכל עת - זה הן בניו ובנותיו כשהם קטנים. וכן פסק להלכה הרשב"ץ (ח"א סי' כה), ולאחריו בנו הרשב"ש (סי' קע) שכתב דלא ראה מי שחולק בזה על רבנו תם, וכן מצא בתשובות אביו הרשב"ץ, כאמור.

ומכאן יש לתמה על הגאון רבי יהודה עיגאש זצ"ל בשו"ת בית יהודה (ח"ב סי' לה) דכתב שסברת רבנו תם יחידאה היא, ואין לסמוך עליה. ואף הריב"ש כתב עליה שקולא יתירה היא. ונעלמו ממנו דברי הפוסקים הנ"ל ועוד רבים, שתפסו להלכה כדעת רבנו תם. וגם ה'בית יוסף' כתב לעיל מינה (סימן רמח שם) דכבר היה אפשר ללמד עליהם זכות על מה שנהגו לפרש בים הגדול בערב שבת, משום דכולהו חשיבי הולך לדבר מצוה לדעת רבנו תם, והוסיף דאף על פי שלענין הלכה אין משמע כדבריו מדברי הפוסקים, במקום שנהגו התר אין מוחין בידינו כיון שיש להם על מי שיסמכו.

הנוסע לארץ ישראל ודעתו לחזור

ג. הנוסע לגור בארץ ישראל - ודאי חשיב דבר מצוה, אולם הנוסע על מנת לבקר ודעתו לחזור - נחלקו הפוסקים בזה, ונראה עקר כדעת הסוברים דחשיב מצוה, דעל כל פנים זכות וחובב איכא.

והנה, הבאנו לעיל את שכתב הריב"ש שהנוסע לארץ ישראל - ודאי חשיב דבר מצוה, וכן מבאר בשו"ת הרשב"ץ (ח"א סי' כא) מטעם דהדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, וכן בשו"ת רשב"ש (סי' תח). ולכאורה יש לדון, מה דין הנוסע לארץ ישראל רק לפי שעה ודעתו לחזור, האם חשיב כהאי גונא דבר מצוה, או דילמא אינו מצוה.

דעת השלטי הגבורים' (שבועות ריש פ"ג) דהעולה על מנת לשוב אין מצוה בידו: "דאין מצוה כלל ללכת לארץ ישראל על מנת לשוב, ואפלו למאן דאמר דהאידנא מצוה ללכת לארץ ישראל - הינו דוקא על מנת לדור, אבל ההליכה על מנת לצאת אין בה מצוה, דכי היכא דהיציאה על מנת לשוב אינה עברה, כך הליכה על מנת לשוב אינה מצוה, דעקר ההליכה והיציאה תלוי בדירה וכן יש בספר תשב"ץ (קטן סימן תקנט) בשם מהר"ם ז"ל, ומלתא דמסתבר הוא דמה מצוה יכול להיות בהולך לארץ ישראל על מנת לשוב, מי בקש זאת מידו רמס חצרו".

וכן כתב המהרי"ט (ח"ב יו"ד כח): "שאין עקר המצוה בעליה אלא בישיבה והדירה שמה, כמו שהביא הרמב"ן ז"ל, אבל מי שעולה לראותה על דעת לחזור לא מצינו בזה מצוה מפרסמת. ואפלו תימא שזכות הוא לו ממה שאמרו כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל מבטח לו שהוא בן העולם הבא, מכל מקום

מצות עשה ליכא. ובכנסת הגדולה (יו"ד סי' רכח) הביא להלכה דברי רבו המהרי"ט בזה, וכן בשו"ת יד אהרן' אלתפנדארי (או"ח סי' רמח).

אמנם הרב 'כהנת עולם' (סי' כח), והרב 'זרע אברהם' (יצחקי, יו"ד סי' יג) חלקו על דעתם של השלטי גבורים והמהרי"ט, וסבירא להו דגם העולה לארץ ישראל לזמן קצר מצוה איכא. ובספר 'טירת כסף' (פרשת ואתחנן) לגאון רבי חיים אברהם גטיניו זצ"ל הביא ראיה לסתור סברת מהרי"ט, מתחננוניו של משה רבנו לזכות להכנס לארץ ישראל, ואמרו רבותינו ז"ל שהיתה פונתו להכנס שם לשעה ולחזור ולהקבר בקברו המזמן לו מששת ימי בראשית, וזהו שאמר 'אעברה נא' דהינו לשעה^א, הרי לך דאיכא מצוה גם בעולה לארץ ישראל לזמן קצר.

אולם ראיה זו יש לדחות (ויכר דחו כן כמה גדולים, הלא בספרתם: אשד הנחלים דף סח, ג; יוסף עליו דף סא, ג; בן פדהצור פרשת חיי שרה; שער החצר אות קיח) דאיתא בגמרא (סוטה יד, א): "דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוו משה רבנו לכנס לארץ ישראל? וכי לאכל מפרה? הוא צריך? או לשבע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כלן על ידי", הרי מוכח דאדרבה, לא היה רצונו לזכות ולהחשב 'בן ארץ ישראל', שהלא כל כניסתו לשעה היתה, אלא בקש להשתלם במצוות התלויות בארץ, וזה אפשר להשיג גם בשעה לזמן קצר.

ובשו"ת נשמת חיים להגר"ח פלאג'י (יו"ד סי' נ) כתב לדחות קשית הרב 'טירת כסף', דלכולי עלמא - וגם לדעת מהרי"ט - יש על כל פנים זכות וחובב מצוה בעליה לארץ ישראל,

א. נראה פונתו לדברי האבן עזרא (בראשית יב, יא) ומלת נא כמו עתה, וכן 'הנה נא זקנת' (ברא' כז, ב), ממילא גם כאן אעברה עתה - דהינו לפי שעה. וכן באר בפרוש הרי"ף באברבנאל ובתנז"ה חיים למהר"ח פלאג'י, לשון הפסוק (מ"א כ, לה): "ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא", על פי מה דקיימא לו אם אמר נביא לעבר על דברי תורה לפי שעה מתר, ולכן כאשר צוה הנביא את רעהו לעבר על אסור הכאה, אמר 'הכני נא' - דרק לפי שעה שרי, ודו"ק.

הפלגה שאינה בים הגדול

ה. הטעם דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קדם השבת, הוא משום ענג שבת, שכל שלשה ימים הראשונים יש לנוסעי הספינה צער ובלבול, דהינו שגלי הים גורמים להרגשה לא טובה, מחושים ותקאות. ומילא לדבר מצוה מתר, דקיימא לן העוסק במצוה פטור מן המצוה. ודוקא למפליגים בימים המלווים, אבל בנחרות אין שום צער למפליגים בהם - מתר להפליג בהם אפילו בערב שבת (ע"פ שו"ע רמח"ב).

אסור תחומין

ו. כל החתר הוא באשר ידוע לנו שמשמטח הספינה ועד קרקעית הנהר יש למעלה מעשרה טפחים, אבל במקום שידוע לנו שאין בעומק המים למעלה מעשרה טפחים, אסור משום אסור תחומין, ואף לדבר מצוה אין חסר בזה. ואם יש ספק בדבר - מתר, דאסור תחומין מדאורייתא י"ב מיל, הוא רק ביבשה, דומיא דמחנה ישראל, אבל על פני המים - אסורו מדרבנן, וקיימא לן בכל מקום ספקא דרבנן לקולא (שו"ת הרמב"ם סימן סט).

מקור הדברים בשו"ת הרמב"ם (מה' בלאו סימן שי'): "ואתם בני אדם כלכם, החכמים מכם או שאינם חכמים, איך יתכן להיות תחומין דאורייתא על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל... וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים אסור תחומין דאורייתא... ובלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל".

"הנה התבאר שההליכה על פני המים, רוצה לומר למעלה מעשרה מתר לכתחלה, לא יתלה בו אסור כלל. ושההליכה על פני המים פחותים מעשרה אסור מדבריהם, ויתלה בו אסור תחומין והוא מדבריהם, לפי שאין שם

ואפלו עולה על מנת לחזר, ויתכן שאת זה בקש משה רבנו להשיג. ועוד שאני משה רבנו שאנוס הוא לצאת על פי הדבור, מה שאין כן היוצא מדעתו, שיש עליו תביעה.

ומסים הגר"ח פלאג'י: "זאת תורת העלה, שנודר לעלות לארץ ישראל אף על מנת לחזר מיקרי דבר מצוה וצריך התרה, ובפרט אם עולה לזיאה - להשתטח על קברי הצדיקים בארץ ישראל הוי מצוה, כמו שאמרו (סוטה לד, ב) על הפסוק 'ויבא עד חברון' שנסתטח על קברי אבות בתפלה, הלכך גם ההליכה לארץ ישראל על מנת לחזר הוי מצוה".

הפלגה לדבר הרשות

ז. כל האמור לעיל ביוצא לדבר מצוה, אבל היוצא לדבר הרשות (לר"ת - טיול בעלמא, ולחולקים עליו - כל שאינו דבר מצוה ממש), אסור להפליג בספינה פחות מג' ימים קדם השבת, דהינו בימים חמשי ששי שקדם השבת.

אף על פי שכתב השלחן ערוך 'אסור כל ג' ימים' משמע גם רביעי, כבר הזכיר מרן בבית יוסף שמדברי הרא"ש (סי' לח) נראה דיום רביעי מתר, דבירושלמי (שבת פ"א ה"ח) איתא: "אין מפרישין לים הגדול לא בערב שבת ולא בחמישי בשבת בית שמאי אוסרים אפלו ברביעי ובית הלל מתירין", ובארו הראשונים (רא"ש פ"א אות לח; רמב"ן, רשב"א וריטב"א שבת שם) שאין בית הלל מתירים לגמרי, אלא גם הם מודים לבית שמאי שחמשי וששי אסור להפליג, ורק ביחס להפלגה ביום רביעי מתירים בית הלל, ואף על פי שתמה על כך בבית יוסף שם, הואיל ורב הראשונים מתירים הכי נקטינו, וכן העלה הגר"א בבאורו.

ב. עין שעור לפרשת בראשית (בד"ה סעודת מילה שלא בזמנה) שישבנו בזה דברי התשב"ץ שאסר מילה שלא בזמנה רק בחמישי וששי, וברביעי התיר, עין שם.

אסור תחומין דאורייתא אלא ביבשה. ויתחייב ממה שהולדנהו מן ההקש בלי ספק, שאם יהיה ספק אם הוא למטה מעשרה או למעלה מעשרה מתר ללכת בו לפי שהוא ספיקא דרבנן, מבלתי שנסגית אם הוא שנים עשר מיל או אסף...".

דין ספק ספיקא לחומרא באסור דרבנן

והנה מדברי הרמב"ם הללו נמצאנו למדים דין מחדש, דכללל דאמרינו 'ספק דרבנן לקולא' אינו רק באפן של ספק שקול, אלא גם באפן דאיכא ספק ספיקא לחומרא, יש להקל באסור דרבנן. שכן גם אם אכן יש בעמק המים עשרה טפחים, הלא כללל ד'אין תחומין למעלה מעשרה' הוי בעיא דלא איפשטא בגמרא (ערוכין מג, ב), נמצא דאיכא ספק ספיקא לחומרא, שמה ליכא עשרה, וגם אם תמצוי לומר דאיכא עשרה, שמה קיימא לו 'יש תחומין למעלה מעשרה', ואף על פי כן אולינו בדרבנן לקולא. וראיה זו הביא הרב שער המלך (מקואות י, ו כלל ה') וסיים: "וזו נראה לי ראיה שאין עליה תשובה", וכן הוכיחו מכאן עוד אחרונים, שו"ת חקרי לב (ח"א יו"ד סי' סא), פרי מגדים (או"ח רצה א"א א'), גליון רבי עקיבא איגר (שו"ע שם), שו"ת בית שלמה (דרימא, יו"ד א' סי' קיז; יו"ד ב' סי' קטו), ועוד רבים.

עוד יש להעיר על דברי הרמב"ם, ממה שכתב הפרי חדש (יו"ד ל סק"ב) דכל היכא דאיכא בש"ס בעיא דלא איפשטא, אינו נכנס בסוג ספק, אלא ספקו כודאי, ואם כן בספיקא דהש"ס האם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו, היה לנו להכריע לחומרא בתורת ודאי.

אולם מלבד דעת הרמב"ם מצינו חבל ראשונים שהסיקו להקל בתחומין למעלה מעשרה (בעל המאור, הרמב"ן, הרשב"א, הרא"ה, הריטב"א, הר"ן (ערוכין שם) אור זרוע [ח"ב סי' קמז], הביאם בשו"ת יתנה דעת ח"ו סי' י), מוכח דהא ליתא. ובעל כרחך לומר כמו שכתב הגאון רבי אליהו ישראל אב"ד ור"מ אלפסנדריה בספרו 'ארעא דישראל' (מע' ב' אות א) דכל דברי הפרי חדש אינם אלא בבביא דלא איפשטא באסור תורה, אולם באסור דרבנן פשיטא דאולינו לקולא. וכן מפרש בדברי הפרי חדש עצמו (יו"ד סי' קי כללי ס"ס [דף רל"ד סוע"ד בפירו"ג]) דבביא דלא איפשטא באסור דרבנן אולינו לקולא. ועוד עצם דברי הפרי חדש' שנויים במחלוקת, דהם נגד דעת הבית יוסף (יו"ד סי' ל) והמהריק"ש (ערוך לחם שם), ועין להקדוש רבי חיים בן עטר בספרו פרי תאר (שם) שנהלק עליו, וכן החזיק דבריו בספרו 'ראשון לציון' (כללי ס"ס סי' ה').

אמנם עדין יש לעי' בזה, דמצינו שמרן (סי' שכה, זו) פסק להחמיר בספק תחומין, גבי חלילין שהובאו על ידי אינו יהודי בשבת: "ספק אם הובאו מחוץ לתחום או מתוך התחום, חוששין שמה מחוץ לתחום הובאו". והוא על פי דברי שמואל בגמרא (שבת קנא, א) 'חיישינן שמה חוץ לחומה לנו', ונקט מרן כפרוש הרי"ף והרמב"ם דאולינו לחומרא, שאפלו נכנסו לעיר בבקר אנו חוששים שמה הלכו כל הלילה, ונמצא שבאו מחוץ לתחום בשבת. מוכח דספק תחומין לחומרא, ומכל מקום בספק דדינא אם יש תחומין למעלה מעשרה פסקינו לקולא.

ובהכרח דיש לחלק ולומר דבספק מציאותי, כגון בחלילין, שאין אנו יודעים את אשר ארע, נקטינו בספק תחומין לחומרא, מה

ג. לכאורה יש להקשות, דהא כתב הרמב"ם שמתר להפליג בספינה גם במים דאיכא ספק שמה אין בעמקם עשרה, והיו תחומין למטה מעשרה, משום ספק דרבנן לקולא, ולכאורה הוא ספק במציאות, ולפי הדברים הנ"ל לא אמרינו בזה 'ספק תחומין לחומרא', וצריך עיון.

שאינו כן בספיקא דדינא - אַזלינו לקולא. ומצאנו כיוצא בזה גבי ספק 'דבר שיש לו מתירין', דקיימא לן (ביצה ד, א) דאף בדרבנן אַזלינו לחומרא, מכל מקום בספיקא דדינא באסור דרבנן שיש לו מתירין אַזלינו לקולא, וכמו שכתב הפרי חדש (תצ"ג סעי' ג), ובשו"ת שאגת אריה (סי' צ), ובשו"ת רבי עקיבא איגר (סי' סה), ועוד אחרונים.

ובשו"ת הגאון בעל חדושי הרי"ם מגור (או"ח ה') כתב שאף לדעת המשנה למלך (שאה"ט ח, ה) הסובר דבמקום ספק ספיקא להחמיר, אַזלינו בדרבנן לחומרא, שאני ספק תיקו או ספק פלוגתא דרבנן, דודאי אַזלינו בזה להקל. והביא ראיה מדברי הרמב"ם הנ"ל גבי ספינה, דאף על פי דאיכא ספק ספיקא להחמיר, אמרינו 'ספק דרבנן לקולא', ובהכרח לדעת המשנה למלך הואיל ואסור תחומין למעלה מעשרה הוא בעיא דלא איפשטא בגמרא, אמרינו דספק בעיא דלא איפשטא לקולא. ואיר שיהיה דעת המשנה למלך, ודאי לדידן נקטינו כן, עד כאן תכן דבריו. וכן פסק להקל בספק ספיקא דרבנן בשו"ת שם אריה (אה"ע א') מפני דברי הרמב"ם הנ"ל, וכן בשו"ת רבנו יוסף מסלוצק (סי' נג).

מפני מה קיימא לן ספק ספיקא לקולא?

ולכאורה צריך באור, מה טעם המקלים בספק ספיקא דרבנן, דלכאורה זאת מצינו שהקלו רבנן בספק השקול, אולם מנלן שהקלו גם כן בספק שאינו שקול הנוטה לחומרא?

ויבאר הדבר על פי מה שחקרו הקדמונים, מדוע בכל התורה כלה אַזלינו להקל בספק ספיקא, יש הסוברים שבספק ספיקא איכא **רב צדדים** להתר, וממילא כשם שבכל ספק תורה אַזלינו בתר רובא, כך גם כאן יש לילך אחר רב צדדים. וכן דעת הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תא). אולם הפני יהושע (כתבות ט, א) כתב טעם אחר, והוא על פי שיטת הרמב"ם

המפרסמת (אסור ביאה יח, יז; אבות הטמאה טז, א; כלאים י, כז) שבכל התורה ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ורק רבנן החמירו בספקות. ממילא ספק אחד, שעקרו מתר מן התורה לשיטת הרמב"ם - על כל פנים **אסור מדרבנן**, וכיון שמצדדיו אליו ספק נוסף, הרי הפך הענין ל**ספק דרבנן** ואַזלינו לקולא.

וכתבו האחרונים (פני יהושע שם; פמ"ג יו"ד קי ש"ד סקכ"ח; גנת ורדים לבעל פמ"ג כלל ח'), נפקא מינה בין שתי השיטות, דלפי הרשב"א, יש מקום לאסור **ספק ספיקא לחומרא** בתורת ודאי, דהשתא איכא רב צדדים לאסור, אולם לטעם הב' - אין שום משמעות לרבוי ספקות וצדדים, ואין חמרא מיוחדת בזה, דמה לי ספק אחד מה לי שני ספקות, וגם אם יש ספק ספיקא לחומרא מכלל ספיקא לא נפקא.

ולפי זה, הוסיפו האחרונים הנ"ל, שכמו כן גם נפקא מינה בין ב' צדדים אלו במקום ספק ספיקא לחומרא באסור דרבנן, אם טעם ספק ספיקא הוא משום רב צדדים, יש לומר שבמקום רב צדדים לאסור לא הקלו חז"ל בדבריהם, אולם לשיטה הב', אין סברא להחמיר בזה, דכאמור אין משמעות לרבוי ספקות, אלא רק לקולא בספק דאורייתא (שאסור מדרבנן) על מנת להפכו לספק דרבנן לקולא כאמור, ואם כן גם בזה ראוי לומר שהקלו רבנן.

וכשיטה זו של הרמב"ם דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, העלה בשו"ת יביע אמר (ח"י יו"ד סו"ס ו) שהיא אף דעת מרן להלכה, וכן כתבו רבים מן האחרונים דלהלכה אנו קיימא לן כדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לחומרא, הרדב"ז (ח"ד סי' צג), ופרי חדש (יו"ד סי' קי כללי ס"ס), שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קמג), וכתב שאף מטעם זה מקלינו בספק ספיקא וכן בשו"ת זכרון יוסף (יו"ד סי' יט), והכרתי ופילתי (יו"ד סי' קי קונטרס בית הספק) ובמחזיקי ברכה להגאון חיד"א (סי' תקפט סק"ו).

איים ונמלים רבים נמצאים בדרךם. ודחה בשתי ידיים בראיות נכוחות טענת האומרים שהאניה נוסעת באפן אוטומטי ואין צורך לתפיסת יד אדם בשבת, שכל זה אינו נכון, ושיש חלולי שבת למכביר בנסיעת האניה בשבת. וגם מה שטוענים שאם יורה הקברניט לעצר את האניה בלב ים, יגרם בזה הפסד גדול להכנסות של אוצר המדינה, טענת הבל היא, שזו היא טענת כל מחללי שבתות בבתי החרשת ובתעשייה ובחקלאות במדינת ישראל, והביא בשם חותנו הגאון הצדיק ז"ל, שזה דומה למכבה שרפה על ידי נפט או בגזין, שמגדיל השרפה, כך גם חלול השבת גורם להפסדים ונזקים איומים וכו'. ותמצית דבריו הובאו בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן ט). ע"ש.

והגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק ארץ חיים סימן צב), בתשובתו להאדמו"ר מליובאוויטש, נטה קו להקל ליחידים לנסע באניות אלה, אף על פי שהם נהנים ממלאכת שבת של עובדים יהודים שבאניה, ומשום שאין זה חמור מדין המפליג ביום א' וב' וג', שאף על פי שיודע שבשבת יהיה דין פקוח נפש ויצטרך לחלל שבת במלאכה דאורייתא, אף על פי כן מתר, (כמו שמבאר בשלחן ערוך או"ח רמח"ד, ד), וכל שכן כאן שאינו עושה שום מעשה, והוא נהנה בעל כרחו ממלאכת ישראל. ויש שאינם נהנים כלל, שלא אכפת להם אם ישהו בדרך עוד יום או יומים.

ובמחילת כבוד תורתו אין דבריו מחוורים, ששם כשיגיע פקוח נפש התר לנוסע לחלל שבת, כיון שיצא בהתר. אבל כאן הרי אין שום פקוח נפש, וצות העובדים מחללים שבת עבור הנוסעים באין צורך כלל, והנוסעים נהנים ממלאכת שבת, לפיכך אין להתיר להם לכתחלה לנסע באניות אלה, כיון שיודעים הם שבסופו של דבר יחללו את השבת עבורם גם כן. ועדיף לנסע באניות

נמצא הסבא אשר הוכחנו מדברי הרמב"ם גבי ספינה, דספק ספיקא בדרבנן לקולא, מסיעת לפרוש הגאון פני יהושע בבאור טעם ספק ספיקא, לאור שיטתו של הרמב"ם עצמו שכל ספקות של תורה מתירים, ורק מדרבנן אסורים, וכפי שנתבאר שכן אנו נוקטים להלכה.

והנה אין לחדד דאחרונים רבים חולקים על יסוד זה, וסבירא להו דספק ספיקא בדרבנן להחמיר, והם הגאון בעל משנה למלך (שאה"ט ח, ה) ופרי חדש (יו"ד סט סקמ"ד) ושו"ת נודע ביהודה (קמא או"ח כה ותניינא יו"ד סד) ובשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד כח), ועוד חבל אחרונים. אולם לאחר שהוכחנו דלא כן מדברי הרמב"ם ומרו, נקטינו בזה להקל.

הפלגה באניות המתפעלות על ידי ישראל

ז. כל האמור לעיל באניות המנהגות ומתפעלות על ידי גויים, אולם באניות המפעלות על ידי ישראל מחללי שבת, יש להמנע מלהפליג בהם כלל.

וכתב מרן הראשון לציון זיע"א בשו"ת יחנה דעת (ח"ו סט"ז) דברים נמרצים בזה, הא לה דבריו:

"אולם אגיות ישראליות שהקברניט וצות העובדים רבם ככלם יהודים, והם ממשיכים בדרךם בנסיעה בשבת, אף שהדבר כרוך בעשית מלאכות רבות בשבת, ולמרות שיכולים להטיל עגן אצל נמל מסים מכניסת השבת עד צאת השבת, ואין שום סכנה נשקפת להם בכך, נראה שצריך להמנע מלנסע בהן.

וכבר האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א (זצ"ל) פרסם חות דעת אצל רבני ארץ הקודש, וכתב, שברר על ידי ממחים גדולים שאין שום סכנה אם יעמידו מערב שבת את האניה בלב ים, או ליד איזה נמל, כי כמה וכמה

שהקפרינטי וצות העובדים גויים. והחרד לדבר ה' ימנע ורגלו מנתיבתם ותבוא עליו ברפת טוב".

פניסה לספינה המפליגה בשבת

ח. במקום שהתירו להפליג מערב שבת, כגון בנהרות או לדבר מצוה, אם נכנס בספינה מערב שבת וקנה בה שביטה (דהיינו שישב בה כל זמן בין השמשות) מותר להפליג בה בשבת. ובתנאי שלא יצא מהספינה מעת שקנה שביטה.

הנה העלו הראשונים להלכה (תוס' ערובין מג, א משם ריב"א) שאסור להכנס לספינה ביום השבת, וזאת על פי המדק מדברי הירושלמי, דדמי לשט בנהר, ואסור משום גזרה שמה יעשה חבית של שיטין, אי נמי שמה ינהיג הספינה והוי מוליכה ד' אמות בכרמלית.

וכן כתב באור זרוע (ערובין סימן קמו): "ואומר רבנו יצחק בר שמואל, דלכך גזרו חכמים שלא לכנס בשבת בספינה וכו' משום דדמי לשט בנהר בשבת שאסרו חכמים כדתנן פ' משילין ולא שטין על פני המים, ואמרין בגמרא גזרה שמה יעשה חבית של שיטין, ותו דאיכא למיחש שמה ינהיג הספינה והנה כמוליכה ד' אמות בכרמלית". וכן בספר העתים (עמ' נט) בשם רבנו האי גאון בתשובה, דהא דתנן אין שטין על פני המים הינו בין שט בגופו בין שט בספינה. גם בתשובות הגאונים (מהדורת אסף ח"א סי' כג) כתב בשם רב משה גאון שאסור להכנס בספינה בשבת אלא אם כן היא יושבת בקרקע הים ממש, ואינה שטה על פני המים, והביאו מרן הבית יוסף (סי' שלט), והוסיף: "ונראה דלא מיירי אלא בשאין הספינה קשורה ואפלו הכי אם עומדת כלומר שיושבת בקרקע הים ואינה זזה ממקומה כארעא סמיכתא היא ושירי, אבל אם היא קשורה כמנהג ספינות העומדות בנמל אף על פי שהיא שטה על פני המים מותר לכנס בה, וכן נראה מדברי הכל בו

(סי' לא לג): שכתב אסור לכנס בספינה בשבת אלא אם כן קשורה, משמע אבל אם היא קשורה מותר לכנס בכל גווא וכן עמא דבר".

אמנם כתבו הראשונים שכל אסור זה הוא היכא דלא קנה שביטה בספינה בבין השמשות, אבל היכא שקנה שביטה מבין השמשות שירי, וכן כתב האור זרוע (שם) "והיכא דקנה שביטה מבין השמשות איכא היכרא טובא וליכא למיחש כולי האי. והקונה שביטה מבין השמשות צריך להיות בספינה כל בין השמשות, ולכנס בה קדם שיתחיל בין השמשות, וישב שם, ולאחר בין השמשות ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה לאחר אכילתו בלילה או למחר ביום. ויש בני אדם שמתקנים סעודה של שבת בספינה מערב שבת ומדליקים שם נרות לקנות שם שביטה, וסומכים על כך לכנס בה בשבת ולהפליג. וטעות היא בידם דאין תקון סעודה והדלקת נרות מהני כלל לענין קניית שביטה עד שישב בספינה כל בין השמשות כדפרישית".

מבאר מדברי האור זרוע שאם קונה שביטה בספינה כל בין השמשות רשאי לשוב לביתו, ושוב מותר הוא להכנס לספינה במהלך השבת כל אימת שירצה. וכן פסק רבנו מאיר מנרבונא בספר המאורות (שבת יט, א), והרחק (סימן קפב), ובאהל מועד (ערובין, דף סא, א נתיב י).

אמנם מרן הבית יוסף (סי' רמח) הביא בשם הריטב"א: "ומה שנהגו העם כשרוצין לכנס בספינה בשבת שהולכין ומקדשין שם מערב שבת כדי שיקנו שם שביטה למעלה מעשרה, לא היה צריך, דכיון דאין תחומין למעלה מעשרה הרי בלא זה יכולין לכנס לשם בשבת, אלא שהם רוצים לקנות שביטה למעלה מעשרה, כדי שאם יגיעו למחר בנמל שיהיו רשאים לכנס שם ויהיו כבני העיר, ואלו היתה שביטתם בביתם לא היו זזין ממקומן מתוך הספינה, שהרי חזרו למטה

בשלחנו הטהור, ודעת האור זרוע ודעמיה
דלאחר שקנה שביתה בבין השמשות - רשאי
לצאת מן הספינה ולשוב אליה בשבת אימתי
שירצה, והזכיר דעה זו הרמ"א בהגה.

ט. השוכתים באניה בערב שבת, וחוזרים
ללון בבתיהם בליל שבת, יש להם על
מה שיסמכו להקל.

אכן איכא דעה שלישית להקל אשר הזכרה
ב'פית יוסף', ולא הובאה בשלחן ערוך, והיא
דעת הרמב"ן המתיר להכנס לספינה לכתחלה
בשבת, והביאה הר"ן משמו (שבת דף ז, א מדפי
הרי"ף), וכן בשו"ת הריב"ש (סימן קנב): "התיר
הרמב"ן ז"ל למפרשי ימים לכנס בספינה
בשבת, ולפרש מן הנמל ואין חוששין, משום
דכשאסרו להפליג בספינה תוך שלשה ימים,
לא אסרו אלא כשישראל שוכר כל הספינה,
שכל מלאכה הנעשית בה אינה נעשית אלא
בשבילו, אבל בספינה שרבה כותים,
וישראלים מועטים נכנסין בה, כיון שרבה
כותים, על שם הכותים נעשית. וכדאמרין
בפ' כל כתבי (קכ"ב), במסכת שרפה כותים,
והדליק כותי את הנר, שמתר לישראל שבה
להשתמש לאורה. ונוהגין שנקנסין לתוך
הספינה מערב שבת, ומסדרין שם שלחן
ומדליקין את הנר, לקנות שם שביתה, ויורדין,
ואח"כ חוזרין ונקנסין לה בשבת".

וכן כתב מהר"א אבן טוואה בשו"ת חוט
המשלש (שבספר תשב"ץ ח"ד, טור ג' סימן יא):
"אבל לטעמיה דהרז"ה ז"ל כפי מה שלמד
הרמב"ן ז"ל לפי שיטתו, לעגן להפליג
בספינה שרבה עכו"ם מתר אפלו בשבת,
שהרי ישראל אינו עושה שום מלאכה, וגם
העכו"ם אינם עושים בשבילו, אלא אדעתא
דרבה קא עבדי. וכתב הר"ן ז"ל לפיכך נוהגים
עכשו להכנס לספינה ערב שבת ומסדרים
שלחן ומדליקים את הנרות לקנות שם
שביתה, ואח"כ חוזרים ונקנסים בה בשבת...
ואף על פי שיש הרבה שאומרים שאין דבר

מעשרה והרחיקו מתחומן. ואף לפי שיטה
זו צריך היה כי אותן שקדשו בספינה שלא
יחזרו אחר כך ליבשה בשבת, שאם כן כיון
שלא קנו שביתה בספינה למעלה מי' הרי
הם קונין שביתה ביבשה, ומה הועיל להם
מה שקדשו בספינה, הא ודאי לא מעלה ולא
מוריד".

וכן דעת הרשב"א בעבודת הקדש (בית נתיבות
שער ד קצו): "ובשבת עצמה משחשכה נזהרין
הכל מלהפליג, אלא שמקצתן נכנסין בספינה
שהיא למעלה מעשרה וממתינין עד שיקדש
היום ומקדשו בספינה ויורדין לבתיהם ואם
הצרכו להפליג ביום השבת נכנסין ואינן
נמנעין. ויראה לי שטעות הוא בידם שכל
שהיה בכניסת השבת למעלה מעשרה ואינו
ראוי לקנות שם שביתה, אם ירד למטה
מעשרה משחשכה שם קנה שביתה והרי זה
כאלו קנה שם שביתה בין השמשות וכמו
שיתבאר. וכן סובר הרא"ש (ערוכין פ"ד ג', ובשו"ת
כלל כב סי' יב).

וכשיטה זו נקט מרן השלחן ערוך (רמח, ג)
להלכה: "היכא דמתר להפליג מערב שבת,
אם נכנס בספינה מערב שבת וקנה בה
שביתה, אף על פי שמפלגת בשבת, מתר.
והוא שלא יצא מהספינה מעת שקנה
שביתה". והרמ"א בהגה הזכיר דעת המקלים
בזה: "ויש אומרים דאפלו יצא מן הספינה,
שרי, דמאחר שקנה בה שביתה מערב שבת
מתר אחר כך לכנס בה בשבת ולהפליג",
וכתב המגן אברהם לשיטה זו (סקי"א): "דמאחר
שקנה שביתה הוי ליה כביתו ומתיר לכנס
בה בשבת, ועל כל פנים כשמגיע ליבשה
אסור לזוז מד' אמות כמו שכתבתי סוף סי'
ת"ד אבל אם לא יצא מתר".

והנה עד עתה הבאנו ב' שיטות, דעת
הריטב"א ודעמיה שכדי להכנס לספינה
בשבת, יש לקנות שביתה בבין השמשות
ולא לצאת ממנה, וכן נקט לחומרא מרן

זה מועיל, כדאי הוא הר"ן ז"ל לסמוך עליו, ובפרט בדבר שכבר נהגו בו, וכל שכן שיש אומרים שאין צריך לזה... וזה בספינה של ישראל או מלחיה ישראל או רב ההולכים בה ישראל, אבל בספינה שרבה עכו"ם נכנסים בה אפלו יום השבת.

וכאמור, מרן הבית יוסף (סי' רמח) הביא דעת הרמב"ן שבספינה גדולה שרבה גוים ובלא ישראל היתה הולכת, מתר להפליג אפלו בשבת בים הגדול שהוא למעלה מעשרה, וכתב שם בבית יוסף (לעיל מיניה): "ולענין הלכה דבר זה תלוי במנהג המדינה במקום שנהגו התר מתר ובמקום שנהגו אסור אסור להתיר להם".

ובשו"ת בית יהודה ע"אש (ח"ב [הובא בסו"ס בני יהודה] דף צו, ד) כתב שהמנהג להקל ולהכנס לספינה וכדעת הרמב"ן, כי אי אפשר להם לקנות שביתה במשך כל זמן בין השמשות, מפני שנועלים דלתות הספינה קדם כלות זמן בין השמשות, ולא יוכלו לחזור בליל שבת לביתם.

והעיד בשו"ת נדיב לב (או"ח סי' יא) לגאון חד בדרא, הראשון לציון רבי חיים דוד חזן זצ"ל: "וכן נעשה מעשה בעירנו אומיר בסיון הדר"ת מלך (שנת ה'תר"ד), שבא אדוננו מלכנו שולטן עבדול מג'יד יר"ה לעיר מדילי הקרובה לעירנו אומיר יע"א, שהלכו כל ראשי האמות לקבל פני המלך יר"ה עם הב'אפור (אגנית קיטור) שנסע ביום שבת קדש מהכא לעיר טריאסיטי, שעובר דרך הליכתו במדילי, והלכו הממנים ושלח מאת מורנו הרב המפלא הרב הפרד"ס (הגאון רבי פנחס רפאל די סיגורה זצ"ל ראב"ד אומיר) גם עמיהם, על פי דברי הרב בית יהודה הנז', ומה גם משום כבוד מלכות, ודינא דמלכותא דינא".

וכן הגאון רבי נסים אברהם אשכנזי זצ"ל (מגדולי חכמי אומיר באותה התקופה) העלה באורך

להתיר ביחס למארע ביאת הסלטן התורכי, מכח סברת הרמב"ן ודעמיה, וכפי שהביאוהו למעשה הרב חוט המשלש, והרב בית יהודה ע"אש.

וע"ן עוד בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קצז) לגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל, שכתב: "ובדידי הוה עובדא שבועל כרחי שלא בטובתי הולכוננו אילי הארץ לקבל פני המשנה הגדול בספינה קטנה ביום השבת, כדי להקביל פני אדוננו המלך יר"ה, והיה לי צער על זה, ואחר השבת עשיתי תקון לנפשי והוא רחום יכפר". וכל זה הוא ממדת חסידות יתרה שבו, ואף הוא ס"ם: "ועתה שראיתי ספרים נפתחים (הרב נדיב לב והרב יד ימין, שהזכרנו דבריהם לעיל, ביחס למארע ביאת הסלטן עבדול מג'יד בשנת תר"ד) שהורו התר בשפי משום כבוד מלכות, שש אנכי על אמרתם".

וממילא נראה ודאי, דהשובתים באניה בערב שבת, וחוזרים ללון בבתיהם בליל שבת, יש להם על מה שיסמכו להקל, משום דהוי ספק ספיקא, שמא הלכה כרמב"ן וסיעתו דאין צריך כלל שביתה מערב שבת, ואם תמצוי לומר כהמחמירים - שמא הלכה כהאור זרוע וסיעתו שרשאים לשוב לבתיהם.

י. פוסקים רבים העלו ללמד זכות על ישראל הנוהגים לעלות לספינה בשבת ללא שקנו בה שביתה כלל.

ובשו"ת חלקת יעקב להגאון רבי יעקב ברי"ש זצ"ל אב"ד ציריך (או"ח סימן קפה) דן אודות פליטי השואה, שהיו מוסעים מנמלי צרפת למדינת הים בהשתדלות ארגון הג'וינט וכדומה, וכמה פעמים שהספינות הגדולות היו באות לנמל ביום השבת, באפן שאי אפשר לקנות שביתה בערב שבת, האם יש התר להפליג על הספינות ביום השבת בלא שביתה, ע"ן כי הם תלויים בדעת אחרים, וכמה פעמים כמעט אי אפשר להשמיט את עצמם שלא לסע.

יש חלוק לומר דאינו דומה לשט, כיון שאין משיטות אותן בידים רק על ידי מכונות הקיטור - ודאי בשעת הדחק כזה דיש לומר דאין שייך לאסרם משום דדומה לשט, כיון די"ל דגם המחמירין אין אוסרין בספינות כאלו, הרי יש להקל.

והרב פתח הדביר (סי' רמח) יושב על מדוכה זו, מה שנהגו העם הפך מה שפסק מרן הש"ע שאסור להכנס בספינה בשבת אלא אם כן קנה שביתה בספינה מערב שבת, וגם הזהיר להדיא שלא יצא ממנה מעת שקנה שביתה, ואם כן מי התיר להניח אותם במנהגם נגד מרן שקבלנו הוראותיו, אדרבה אימא איפכא דמחינו להו במרזפתא דנפחא עד דמשני מנהגיהו כדעת מרן, כיון שהמקל נגד מרן צריך כפרה כמו שכתבו האחרונים, שמע מינה דעביד איסורא.

ולבסוף העלה ללמד זכות על מנהגם של ישראל ממה שכתב מרן הבית יוסף בשם הרמב"ן, שכל שרב הנוסעים בספינה גויים מתר להפליג בתוכה אפלו בשבת, וסים הבית יוסף לענין הלכה במקום שנהגו התר אין למחות בידם כיון שיש להם על מה שישמכו, ואף על פי שבשלחן ערוך לא הביא דבר זה - אנו אתקא דמרן הבית יוסף הנ"ל סמכינו.

וכן בשו"ת יד ימין (או"ח סי' ה) עמד על המנהג שנתפשט מימי קדם בעיר רודוס להפליג בספינה בשבת אף לדבר הרשות ע"י שקונים שביתה מערב שבת בספינה, וזה הפך פסק מרן בשלחן ערוך, מאחר שפבר קבלנו הוראותיו, והוא המשביר בר לעם ה' בכל תפוצות ישראל, ואף שההפלגה היא לסחורה שלדעת רבנו תם חשיב לדבר מצוה - הרי מרן הבית יוסף כתב שמדברי הפוסקים נראה דלא סבירא להו הכי, ועוד שאפלו לדבר מצוה כתב מרן שאחר שקנו שביתה בספינה צריך שלא יצא מהספינה

ובתשובתו הזכיר את המובא ב'שערי תשובה' בשם ה'שב יעקב', דמשום דגזרת שט שייך רק ביחס לאנשים המנהיגים את הספינה, ונמצא דהם עושים אסור שיוט עבור ישראל בשבת, ואם כן כשרב הנוסעים עכו"ם מתר. ואף דמדברי שארי ראשונים נראה דהאדמ הנכנס לספינה דומה לשט א"כ לא שייך התרא דרב עכו"ם, עם כל זה כיון דלשון הראשונים בשם בה"ג הלשון היא "ספינה קטנה", וכן בגמרא שבת קל"ט, דמשם המקור לאסר בספינה משום שט, גם כן הלשון "מברא", כזה יש לומר דדומה לשט, אבל בספינות גדולות שבימינו שיושבים בתוכן ממש כמו בבית, וגם אין משיטין אותם בידים אלא נוסעות מאליהן על ידי קיטור, אינו נראה כשט. וכמו שהסביר המגן אברהם הטעם שבקניית רשות מערב שבת מתר - דנראה כביתו, ובספינות גדולות שלנו הנוסעות למדינת הים, בכל אפן נראה כבית ואינו נראה כשט.

ובפרט דכל האסור ד'אין שטין' מובא בסוף ביצה יחד עם הא ד'אין מטפחין' משום שמה יתקן כלי שיר, ומבאר ברמ"א (שלט, ג) דבזמן הזה דאין בקיאים בעשית כלי שיר וליכא למגזר מקילינו, והכי נמי בזמן הזה דאין עושין חבית של שטין גוף הגזרה דאין שטין קיל קצת, (ועי' חות יאיר סי' קט"ו מבאר גם כן סברא הנ"ל, דגזרה זו דשמה יעשה חבית של שטין רחוקה מאד בזמננו, דאפשר בזמניהם היתה מלאכה זו עשית חביות קל רגיל ומצוי, מה שאין כן בזמננו), וכל שכן להפליג בספינה דאסור רק משום דדומה לשט, ודאי בטעם כל דהוא דיש לומר דאין דומה לשט כמו בגזון דידן יש להקל.

ובפרט בספינות גדולות שבימינו המפעלות על ידי קיטור, המצאה חדשה של השנים האחרונות, יש לומר דלא נכנסו כלל בכלל הגזרה והחמרא לאסרם מטעם דדומה לשט, כיון דספינה ממין כזה לא היה כלל בימיהם, אין לנו לחדש גזרות מעצמנו. וגם בעצמיותו

מעת השביתה עד ההפלגה, ואלו מנהגנו שאחר שקנו שביתה חוזרים ולנים בביתם ומפליגין בשבת.

ושוב כתב שבמעט ההשקפה יש להליץ טוב, במה שכתב מרן שלעגנו הלכה דבר זה תלוי במנהג המדינה ובמקום שנהגו התר מתר, ולפי זה מה שכתב מרן בשלחן ערוך להחמיר - אינו אלא למקומות שנהגו להחמיר, אבל בעירנו שנהגו להקל אין לאסור להם, כיון שיש להם על מה שיסמכו, דעת הרמב"ן והר"ן ודעימיהו.

[ובשו"ת ציץ אליעזר, כתב לדיק מלשון הרמב"ם (שבת ל, ג) "ולדבר מצוה מפליג בים אפלו בערב שבת", שבשבת עצמה יהא אסור להפליג גם אם קנה שביתה מערב שבת. וכתב הטעם בזה, דהרמב"ם לשיטתו (שבת ל, ג) שאסור הפלגה ג' ימים קדם השבת הוא משום ענג שבת, וכל ההתר להפליג לדבר מצוה תוף ג' ימים הוא משום דהעוסק במצוה פטור ממצות ענג שבת, ממילא המפליג בשבת עצמה, באפן שעוד קדם לכן חלה עליו מצות ענג שבת, אדרבה הרי הוא עוסק במצות ענג שבת, ומי התיר לו לבטלה ולהפגס למצוה אחרת.

אולם ב'חזון עובדיה' (עמ' קיז) דחה דבריו, דהלא מרן ה'שלחן ערוך' הביא טעם הרמב"ם (רמח, ב) דהא דאין מפליגים בספינה תוף ג' ימים הסמוכים לשבת הוא משום בטול מצות ענג שבת, ומאידך כתב (שם סעי' ג) דהיכא דמתר להפליג מערב שבת, אם נכנס בספינה מערב שבת וקנה בה שביתה, אע"פ שמפלגת בשבת, מתר. וזאת אף על פי שכבר חלה עליו מצות ענג שבת. וכן יש לומר אף לדעת הרמב"ם. וכנראה שביום הראשון של ההפלגה בים כלל אינו ברור שיתחיל לסבל ממחשים והקאות, עד שיחזיק בדרך זמן ממש, ואין ספק ענג שבת מוציא מידי ודאי מצוה שהולך לעשותה].

גם הפך החיים (סי' רמח סקל"ח) הביא לשון מרן ז"ל בבית יוסף, דלעגנו הלכה מקום שנהגו התר אין מוחין בידם כיון שיש להם על מה שיסמכו, וכתב שלפי זה גם למנהג קהלות קדש הספרדים שקבלו הוראות מרן ז"ל, דסבירא ליה דאף שקנו שביתה בספינה אין להתיר כשחזר ולן בביתו, מכל מקום אם יש מקום שנהגו להקל לאחר שקנו שביתה בין השמשות שחוזרין ללון בבתיהם - אין למחות בידם. וכן בארץ חיים סתהון (סי' רמח) כתב שהמנהג להקל בזה נתפשט עוד קדם קבלת הוראות מרן, וכל שכן כאן שמרן תלה הדבר במנהג, לפיכך אין לבטל המנהג להקל, וכן בשו"ת מים חיים משאש (או"ח סי' קג) כתב שהמנהג להקל כדעת הרמב"ן אפלו בלא לקנות שביתה.

יציאה מספינה שעגנה ביום השבת

יא. ספינה שעגנה בנמל בשבת - מתר לרדת ממנה על ידי כבש הנעשה למוכת נוסע גוי.

איתא בתוספתא (שבת פ"ג): "ספינה הבאה בים - אין עולין מתוכה ליבשה אלא אם כן היו בתוך התחום עד שלא חשכה. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה, וקדש עליהן היום. אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד? אמר להם צופה הייתי והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה, אלא נטרפה הספינה פעמים הרבה". וכן במשנה בערובין (מא, ב) מספר על רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה: "פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד? אמר להם: מתרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה".

מבאר במשנה ובתוספתא שהנוסע בספינה קנה שביתה במקום בים בו הוא מצוי בשעה שקדש היום, ממילא אם הספינה היתה מצויה באותה עת תוך תחום שבת של העיר -

שאותם הנוהגים שלא לירד מן הספינה בשבת עד שמורידים אותם הספינים בעל כרחם ולא זזים ממקומם חוץ מד' אמות - מנהג טעות הוא, ועל פי סברת הרמב"ן נהגו החרב בין להכנס בספינה בין לצאת ממנה בשבת.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן קח) הביא דברי הרמב"ן ז"ל שהתיר לצאת מן הספינה, ואפלו בשעהגיעה בשבת, והוסיף: מצאתי תשובה שהשיב רבנו תם לרבי יצחק בן אבא מארי (בעל העטור), על הנכנס לנמל בתוך העיר והשיב שמותר לילך בכל העיר בין שהיא מקפת חומה בין שאינה מקפת חומה, שלא מצינו בה חלוק. עוד כתב שם: ואני תמה על מה שראיתי במפרשי הים כשמגיעין ליבשה בשבת, מהם שאין יוצאין מהספינה, ומהם שבעלי הספינה גויים משליכין אותן לחוץ ואינם זזים ממקומם דהינו ארבע אמות שלהן, ולא ידעתי מי הנהיגו בחמרא זו וכו'. ומצאתי כתוב בשם הרב רבנו ישעיה (מטראני) שהיה נכנס ועובר בשבת בעיר ויניציאה באותן הספינות שעוברות משכונה לשכונה, והיה אומר גויים המנהיגים את הספינה לעצמם הם מכונים. וכן נמי מצאתי כתוב בשם הגאונים ז"ל שאם המחוז קצר שאין הספינה יכולה להתקרב כדי שיעשו כבש מתר לירד במעברת והיא ביצית קטנה שמעברת כמו גשר.

וסים מהר"ם אלשקר: וכל מה שכתבנו במקום שנהגו לצאת באיזה אפן שיהיה אבל מקום שנהגו שלא לצאת בשבת אין לפרץ גדר. ואף על פי שכתב הרמב"ן ז"ל דהנוהגים בו אסור טועין הם וראוי להתיר להם, נראה לי דאין להקל כל כך.

וכן העלה להתיר לצאת מן הספינה לעיר בשו"ת תשב"ץ (ח"א סו"ס) וכן כתב ניו מהר"א אבן טוואה בשו"ת חוט המשולש (טור ג' סי' ב). ואע"פ שנמצא בתשובות הרדב"ז (ח"ד

מתר לצאת לעיר, שכן קנה שביתה תוך התחום, אולם אם הייתה מחוץ לתחום שבת - אסור.

ובגמרא לקמן הקשו מדברי המשנה למאן דאמר 'אין תחומין למעלה מעשרה', דלשיטתו כיצד שיהי' לקנות שביתה בים (מג, א): "תא שמע: פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה וכו'. אי אמרת בשלמא יש תחומין - שפיר, אלא אי אמרת אין תחומין - כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי? - אמר רבא: במהלכת ברקק".

דהינו שרק אם הייתה מהלכת ברקק (מים רדודים) שהוא פחות מעשרה, בעינינו כנ"ל, אולם אם הייתה מצויה בערב שבת במקום שהוא למעלה מעשרה, אפלו הוא מחוץ לתחום, ודאי לא קנה שביתה שם, ורשאי לירד ולילך לעיר.

וכן מסיק הריטב"א (שם): "ולפום פסקא דלעיל (דאין תחומין למעלה מעשרה) דוקא במהלכת ברקק כדאמרין, הא לאו הכי - לעולם מתרין לירד".

וכן במאירי (ערויבן מג, א): "ומכל מקום עקר הדברים לפסק שאין תחומין למעלה מעשרה וכו' ולשיטתנו כל שהיה בין השמשות בספינה למעלה מעשרה - לא קנה שביתה והולך בכל מה שהספינה הולכת, וכשמגיע לפחות מעשרה - הרי הוא תחלת תחומו ויורד לשם. ונמצא המגיעים לנמל בשבת, אם היו בין השמשות בספינה, יורדים לנמל ובתוך העיר בלא פקפוק. אבל אם קנה שביתה ביבשה או למטה מעשרה וכו' כשיגיע חוץ לתחום למטה מעשרה אינו זז מארבע אמותיו כמו שכתבנו".

וכן הוא במגיד משנה (שבת כז, ג), ובשו"ת הרשב"ש (סי' תח) כתב בשם הרמב"ן, שהבאים בספינה בשבת והספינה הייתה למעלה מעשרה - מתר לרדת ממנה בשבת, ובתנאי שלא פרש בשבת מחוץ לתחום. ואמר הרמב"ן

"ואני חושב שהמנהג הזה נתפשט מאליז ולא מחו בידם, כיון שיש להם על מה שישמכו, ואכן ראוי להזהר שלא יוציאו המטלטלין מן הספינה".

יציאה מספינה על ידי מעברת

יב. ספינה שעגנה ברחוק מקום מן הנמל - מתר לעבר במעברת שהיא דוגית קטנה כדי להגיע לחוף הים, לפי שרוב הנוסעים במעברת גויים הם.

ובספר כסא אליהו (סי' שלט אות ז') למהר"א ישראל אב"ד ור"מ אלפסנדריה כתב: "בענין ספינה שהגיעה לנמל בשבת אם מתר לירד ממנה ליבשה, הנה ידעי רבנו מה שכתב מוהר"מ אלשקאר בסימן ק"ח שהרמב"ם (צ"ל הרמב"ן) התיר, ושכן מצא בתשובה לרבנו תם עד שתמה על המחמירים, וכיוצא בזה הביא משם הרשב"א כמו שיענין שם. ועין בתשובת מהר"א בן טוואה אשר בסוף ספר התשב"ץ שהאריך בהתיר זה, וכתב שכן דעת רבים מן האחרונים.

ולענין סדר היציאה מן הספינה, הביא מהר"ם אלשקאר ז"ל (שם) משם מחמירים דוקא על ידי כבש ולא על ידי ספינה קטנה (מעברת), מפני גויים העושים מלאכה בשביל ישראל, ויש מתירין בין בזה בין בזה. ושוב הביא משם רבנו ישעיה ומשם גאונים שהתירו בפרוש גם ע"י ספינה קטנה (מעברת) משום דהגויים לעצמם מכונים. פרוש כיון שההליכה אינה בשביל ישראל, דהא לא ידעי דאיכא ישראל בספינה, והחזרה אינה אלא לעצמם, דהא צריכים הם לחזור בעיר ומה יעשו שם בלב ים, נמצא דעל דעת גויים מנהגים, וכיון דהרב הם מלחים גויים שרי לישראל בהדיהו, כדקי"ל בהני מילי דהולכין אחר הרב.

ולי הדל טעם נכון ומספיק הוא זה אפלו לדעת האוסרים ע"י מעברת, דיתכן שלא אסרו אלא דוקא כשהמלאכה כלה היא

סימן פז) שחקך בזה להחמיר, שכתב דאף שהרמב"ן והרשב"א והרא"ה והריטב"א התירו לצאת מן הספינה בשבת לפי שלא קנו שביתה בים למעלה מעשרה, מכל מקום בגילוס בזמן שמיומו מועטים יש לחוש שקנה שביתה כשהספינה היא בתוך עשרה, ועוד נראה שהרמב"ם בתשובה סבירא ליה שקונה שביתה מיד וראוי להחמיר, וכל שכן דהכא אתריה דמר הוא. אולם במקום אחר (ח"ג סוף סי' תקצב) כתב שאע"פ שאני מחמיר על עצמי ועל הנמשכים אחרי, מכל מקום אני מוחה ביד אחרים, כיון שיש להם על מה שישמכו, וכל שכן שלדעת המגיד משנה שמעיד על הרמב"ם שזוהי סברתו. עוד כתב להחמיר בזה מהר"ם חלאווה (שו"ת סי' קכו), ונדפסה תשובה זו על שם הריב"ש בשו"ת הריב"ש החידושות (סי' כב).

על כל פנים, מרן בשלחן ערוך (או"ח תד, א) פסק להדיא להתיר: "והואיל ואין בימים ובנהרות אסור תחומין דאורייתא לדברי הכל, לפי שאינם דומין לדגלי מדבר. מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל, אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה למעלה מעשרה מקרקע הים או הנָהָר, יורד ואינו נמנע ויש לו אלפים אמה ממקום שפגע בו למטה מעשרה".

ובשו"ת הגאון רבי עקיבא איגר (ס"ס יג) אסר לעבר במעברת אף לדבר מצוה, ואפלו על ידי קנין שביתה, דשאני ספינה שהיא כמו ביתו ועושה בה כל צרכיו, אבל מעברת שהיא רפסודה העשויה מעצים המחברים זה לזה אינו כבית, עין שם. ולפי זה אם המעברת יש לה מחצות ותקרה אפשר שיהיה מתר לעבר במעברת שפזו.

והגאון מהר"י בן לב (שו"ת ח"ג סי' עג) העיד על המנהג בעירו קוסטנטינה (קושטא), שהבאים בספינה יוצאים בשבת, ואפלו לא הגיעו תוך התחום עד שלא חשכה, והוסיף:

בשביל ישראל, אבל כל דאיכא רב גויים ומיעוטא ישראל אזלי ומודו דשרי, וכיון דמידי דרבנן הוא יש לסמוך על זה להקל, וכן שמעתי מכמה גדולי עולם שהגיעו לנמל בשבת ויצאו ליבשה.

"ועוד אני אומר דאם הספינה אינה רוצה לכנס לנמל ועומדת מרחוק ורומזת לאנשי העיר לשלח לה מעברת להוציא איזה אנשים מתוכה, ואח"כ הולכת לדרך אלא אחת הערים, אם יש שם ישראל שדעתו לבוא למקום הזה דוקא ולא למקום אחר, יש להתיר בשפי לצאת ביבשה גם ע"י מעברת לכולי עלמא... אף צריך הוא ליזהר שלא יוציא שום משא עליו, ולהזהר מאיזה דברים הגורמים חלול שבת כן נראה לדעת הקצרה". והביא כל דבריו מרן החיד"א בספר טוב עין (סי' שלט).

והנה עצם דברי רבנו ישעיה, שהתיר להפליג בסירה קטנה על ידי משיט גוי המכוון לצרף עצמו, הביאו מרן הבית יוסף בס' שלט, וכתב שהתירו תמוה. ובשו"ת באר שבע (סו"ס מב) הזכיר דברי רבנו ישעיה, וכתב: וכבר דחאו הבית יוסף בשתי ידיים, ודבריו אינם צריכים חזוק. ובשו"ת שי למורא לגאון רבי שבת יונה ז"ל (סו"ס נא) הביא דברי הרב הפוסק להקשות על הבית יוסף, שהרי רבים וגדולים סבירא להו להקל כדעת רבנו ישעיה, וכתב: "לי נראה שלא מצינו בפרוש מי שסובר כרבנו ישעיה אלא הרשב"א, אבל שאר פוסקים סבירא להו דאף שהתירו להכנס לספינה בשבת, מכל מקום לעבר במעברת לא מצינו. ואע"ג דאיכא גבירא רבה דקאי כוותיה, מכל מקום לא הוה ליה להקל כולי האי. אכן נראה דדוקא בספינה גדולה ליכא טעמא דשט אבל במעברת הוי כשט על פני המים".

וכן בשו"ת מהר"מ שיק (סי' קי) כתב לחלק דבספינה גדולה שהולכת על ידי הרוח סבירא להו להגאונים דלא שייך בה משום שיטה

על פני המים, שאף שהמלחים עושים סיוע להלוכה - מסייע אין בו ממש, אבל המעברת שהמלחים נוהגים אותה - יש בה משום שיטה על פני המים. וכיון לדברי הרב מהר"ש יונה שזכרנו.

ומכל מקום בתורת חיים (סופר, סי' רמח סקי"ג) כתב שדברי רבנו ישעיה, אזלי כהרמב"ן והרשב"א שהתירו להפליג בספינה, ואין לחלק בין ספינה למעברת. וגם מהר"ם אלשיקאר (בתשובה הנז') פירש את התיר רבנו ישעיה יחד עם דברי הרמב"ן, מוכח דעתו דהינו הך. בספר שבלי הלקט (ענין שבת סימן קיא): "ומצאתי בדברי הגאונים ז"ל שאם המחזי יבש שאין הספינה יכולה להתקרב ביבשה כדי שיעשו כבש, מתיר לירד בעברה (מעברת) היא ביצית קטנה, שהעברה היא כגשר. והר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל כתב שאין לכנס בדוגית קטנה אם היא שטה על פני המים וזוה ממקומה אף אם היא עומדת הויא פארעא סמיכתא".

והעיד בספר עקרי הד"ט (סי' טו אות יח): "ופוק חזי מאי עמא דבר, בעיר מנטובה, עיר גדולה של חכמים, שהנמל שלה נכנס בתוך העיר, וכל יהודי המגיע שם בשבת יורד ומהלך כל העיר, וכן עשיתי מעשה בעצמי הצעיר המאסף (הוא רבי דניאל טראני המחבר) זה לי ארבעים שנה ויותר שנסעתי מפירארא למנטובא בחברת תלמיד חכם אחד ממנטובא, והגענו שם ביום שבת קדש בכ"א שעות בקרוב, וירדנו מהספינה לעיר והלכנו לבתינו לשלום, באין פוצה פה ומצפצף".

והגאון רבי אברהם אדאדי זצ"ל אב"ד טראבלס בספרו שו"ת ויקרא אברהם (סי' יז) מספר: ובשנת התקע"ח, בהיותי לערף בן שבע עשרה שנים, נסעתי עם מר זקני מאורות נתן זלה"ה (הוא הגאון רבי נתן אדאדי זצ"ל מגאוני טריפולי, חתנו של הגאון רבי מסעוד חי רוקח בעל 'מעשה רוקח') ובבקר

דשבות במקום הפסד מתר, וכפי שהוכיח הרב ערר השלחן (סי' שז סק"ד) שכן דעת פוסקים רבים, מהם הר"ח, ספר התרומה ומרדכי, וכאן הוי שבות דאמירה לעכו"ם, ומכיון שלדעת רב הפוסקים לית לן רשות הרבים בזמן הזה, וכפי שכתב בשו"ת יביע אמר (ח"ט או"ח לג), אין כאן אלא אסור כרמלית מדרבנן על ידי גוי, והוי שבות דשבות במקום הפסד, דאם ישאיר את חפציו בספינה, עלול לאבדם, שכן פעמים רבות עוזבת הספינה את הרציף עוד באותו היום, וכן מפני הגנבים.

אמנם בשו"ת מהריב"ל (ח"ג סי' עג) כתב שאין להוציא חפציו מן הספינה אפילו על ידי גוי, מטעם שבות דשבות. ונראה דעתו כדעת הריב"ש (סי' שפז) דשבות דשבות אסור אפילו במקום הפסד, והוכיח זאת מדין דלקה, שאין בכבויה אסור דאורייתא, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, שכן עקר אסור דאורייתא הוא רק לצורך עשיית פחמים, ואף על פי כן אסור לומר לגוי לכבות (שבת קכא, א), ובהכרח דשבות דשבות במקום פסידא אסור. אולם ראיה זו יש לדחות על פי מה שכתב הר"ן (שבת קמה, א) דשאני דלקה דאדם בהול על ממונו, ואם תתיר לו על ידי אמירה לעכו"ם, יבוא לכבות בעצמו. ועל כל פנים לדעת רבים מהפוסקים שבות דשבות שרי במקום הפסד, וכן מבאר בדברי השו"ע (שז, ה). עוד אפשר שמהריב"ל לא מיירי במקום הפסד, אלא כגון שיודע שהספינה תמשיך לעגן ברציף עד מוצאי שבת, ולכן החמיר שלא להתיר על ידי גוי, אולם גם הוא יודה שבמקום פסידא שרי.

יציאה בשירה למדבר קדם השבת

יד. היוצאים בשירה במדבר הגדול, וידוע לכל שהם צריכים לחלל שבת מפני הסכנה, שלא יוכלו לשהות בשבת במדבר לבדם,

יום חג השבועות הגענו לעכו, ותכף ה'קאפיטן' ירד ליבשה במעברת, ועמו ירדו איזה סוחרים, ומכלל הוריד אותנו עמו. ובאנו לבית מדרשו של השר וגדול ליהודים הוא הקדוש עטרת החיים פרחי זלה"ה, ומצאנו אותם שכבר סימו תפלת שחרית, יען כי מנהגם ביום הקדוש הזה להתפלל בהשכמה מפני כבוד השנה שהיו נעורים כל אותה הלילה ללמד כמנהג כל ישראל, ושם נמצא אתו אחד המיחד מחכמי ורבני עיר הקדש טבריא תוב"ב, הרב המבהק שלשוליתא דבי נשיאה כמהר"ר מיכאל שבתי אבואלעפיא זלה"ה, המכנה ג'ליבי (אדון), ופטפט כנגדנו איך עשינו חלול יום טוב שירדנו מהספינה ליבשה, ולא הרגשתי אם מר זקני שמע דבריו. ואני ילדות היתה בי, ודברתי דרך שאלה, אם ימצא אתם ספר 'ועד לחכמים' להרב חיד"א ז"ל, ואמר לי ומה אתה צריך לספר זה? ואמרתי כי זכורני שבסופו ב'טוב עין' מבאר שלא עשינו חלול יום טוב, ושתק אז ולא השיבני דבר. והשתא דקשישנא בחסדו יתברר, ראיתי להרדב"ז (סי' תקצ"ב) שדעתו לאסור... ובגדון דידן גם המחמירים לא יחמירו, כי מר זקני היה חלוש בטבעו מאד, וגברה עליו זקנה, שזקן מאד היה.

הוצאת חפציו האישיים של הנוסע

יג. אסור במצב הלעיל להוציא את חפציו האישיים מן הספינה, אלא אם בן על ידי גוי בהבטחה שישלם להם שכרם אחר השבת. ולעגן הוצאת חפציו האישיים, ראינו מדברי הפוסקים לעיל שאסור לישראל לקחת את חפציו עמו, והוא מצד אסור העברה ד' אמות ברה"ר, אולם נראה להתיר להעבירם על ידי גוי, וכן התיר בשו"ת נדיב לב (או"ח יא), ובשו"ת מים חיים משאש (סי' קג) שכן המנהג פשוט. והטעם על פי הא דקיימא לן שבות

ד. כפי הנראה בנו של רבי יחזקאל אבואלעפיא אב"ד טבריה, ונכדו של הגאון המפלא הרב עץ חיים אבואלעפיא זצ"ל, מחדש הישוב היהודי בטבריה.

ויוצאים חוץ לתחום בשבת - מותר להם לצאת לשירא ביום א' וב' וג' ותו לא, ובאשר יגיעו למדבר במקום סכנה ויצטרכו לחלל שבת מפני פקוח נפש - מותר ואין כאן חילול שבת, שאין לה דבר העומד בפני פקוח נפש.

והעולה לארץ ישראל ונזדמנה לו שירא אפילו בערב שבת, כיון שדבר מצוה הוא יכול לצאת עמהם, ואם אפשר פוסק עמהם לשבת. ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבת עמו, יכול ללכת עמהם, אפילו חוץ לתחום מפני פקוח נפש. ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את בלה, ואפילו אם הוא נמצא מחוץ לעיר מותר להכנס לעיר, כיון שדבר מצוה יצא, הלכך יש לו אלפים אמה לכל רוח.

כתב הבית יוסף (סי' רמח) בשם תשובת הריב"ש (סי' יז): שאלת על היוצאים בשירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת, כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר לבדם בשבת, ולכן נסתפקת אם ראוי למחות בידם שלא יצאו בשירא במדבר.

תשובה: דבר זה מתורת הרז"ה למדנו, שנתן טעם בההיא דאין מפליגין בספינה ואין צרין על עירות של גוים פחות מג' ימים קדם השבת, משום דמקום סכנה הוא, וכל ג' ימים קדם לשבת - 'קמי שבתא' מיקרי, ונראה כמתנה לדחות את השבת, מפני שאין לה דבר שעומד בפני פקוח נפש, והוא הדין למפריש במדבר וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת, עד כאן לשון הרז"ה.

ולפי זה כל היוצא מן הישוב למדבר ביום א' וב' וג' מותר, לפי שאלו הג' ימים מתחסיים לשבוע שעברה ונקראים 'בתר שבתא', כדאייתא בפרק מי שאחזו (גטין עז, א) ואין לו להמנע מחמת שבת הבא, שאז אם יארע לו סכנה ויצטרך לחלל מפני פקוח נפש - מותר הוא, ואין כאן חלול. אבל ביוצא מן הישוב למדבר ביום ד' ה' ו' אסור, לפי שג'

ימים אלו מתחסיים לשבת הבא ונקראים 'קמי שבתא', ואם כן נראה כנכנס בכונה למקום סכנה כדי שיחלל בו את השבת. ואף על פי שהרי"ף והרמב"ם פרשו ברייתא זו בדרך אחרת, מכל מקום הדין דין אמת וכן כתב מורי הר"ן ז"ל בפרוש ההלכות, עד כאן דברי הריב"ש.

והוסיף הבית יוסף: וכן כתב הרשב"ץ בתשובה (ח"א סי' כא), וכתב עוד שהעולה לארץ ישראל אם נזדמנה לו שירא אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצוה הוא, יכול הוא לפרש, ופוסק עמהם לשבת. ואם אחר שיהיה במדבר לא ירצו לשבת עמו, יכול ללכת עמהם יותר מתחום שבת מפני פקוח נפש, ואפילו להרי"ף (ערוכין ה, א) והרמב"ם (שבת כז, ב) דתחום ג' פרסאות דאורייתא מותר לפי שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש.

וכן פסק להלכה בשלחנו הטהור (רמח, ד): "היוצאים בשירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם, ג' ימים קדם שבת אסורים לצאת, וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת, ואם אחר כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, מותר, ואין כאן חלול; והעולה לארץ ישראל, אם נזדמנה לו שירא אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצוה הוא, יכול לפרש; ופוסק עמהם לשבת, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבת עמו, יכול ללכת עמהם חוץ לתחום, מפני פקוח נפש".

אולם בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' עז) כתב שמעולם לא סמך על הוראת הריב"ש בשם הרז"ה, שאם כן כל העולים לארץ ישראל שמתרים לצאת אף בערב שבת, יוכלו לצאת למקום סכנה ויצטרכו לחלל שבת, וקולא גדולה כזאת לא שמענו. ועוד קשה, וכי משום דבר מצוה יהא מותר לו לצאת למדבר שבגודאי יצטרך לחלל שבת. ובעקר הוראת הרז"ה

נראה שרבים חולקים עליו. וסיים: "כלל דמילתא אין אני רואה היתר לפרסם היתר בזה, וכל שכן שלדעתי דבר זה אסור לדעת שאר הפוסקים". וכן העלה להחמיר בשו"ת מהריב"ל (ח"ב סי' נג).

אכן כתב האליה רבה (סי' רמח סקי"ב): ועינתי בדברי הרדב"ז וראיתי שכל ראיותיו לאסור דחויים... הלכך אין לזוז מפסק הריב"ש והשו"ע. והסכים עמו בתורת שבת (שם סקי"ג) דאין להרדב"ז ומהריב"ל שום ראיה להחמיר, ולכן כל שיוצא לדרך ביום א' וב' וג' מתר. גם מהר"ח אלקאזי בספר בני חיי (ס"ס רמח הגב"י) כתב שאין דברי הרדב"ז מכריחים וכו' ומקורו מתורתו של הרמ"ה נזיר אלהים בספרו כתיבת יד. גם בשו"ת סמא דחיי (דף יד ע"ד) כתב לדחות דברי הרדב"ז והעלה שהעקר בדברי הריב"ש, וכמו שפסק מרן, והכי נקטינו.

ובשלחן ערוך הגר"ז (רמח סעיף יג) כתב דברי מרן השלחן ערוך בסתם, וסיים שיש אומרים שכל שיוצא בברור גמור שבודאי יצטרף לחלל שבת אסור לו לצאת אפלו ביום הראשון בשבת, ואפלו לדבר מצוה, ולא התירו קדם ג' ימים או לדבר מצוה (אפלו אחר ג' ימים) אלא כשאין הדבר ברור שיצטרף לחלל שבת אלא שהדבר ספק, ואע"פ שקרוב לודאי שיצטרף לחלל שבת הקלו חכמים קדם ג' ימים או במקום מצוה. ויש להחמיר בדבריהם, ומכל מקום אין למחות בידי המקלים, הואיל ויש להם על מה שיסמכו.

המחמירים להסתכן, שלא לחלל שבת

ובמגן אברהם הביא דעת הרדב"ז והמהריב"ל שאוסרים, וכתב בשם כנסת הגדולה: "ועל פי זה סומכין עכשו שמסתכנין בעצמן שלא לחלל שבת", והעיר על כך ב'חזון עובדיה' (עמ' ככד) שהוא תמוה ביותר הפלא ופלא, שהרי אפלו למי שאוסר לצאת בשירה כזאת,

אם עבר ויצא והגיע בשבת במקום סכנה, מהיכא תיתי שיוכל לסכן עצמו שלא לחלל שבת, הרי אם יסכן עצמו יתחייב בנפשו, וכמבאר בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' סו) דמי שהצרו לחלל עליו את השבת והוא אינו מסכים שיחללו שבת בשבילו, הרי זה חסיד שוטה, והאלהים את דמו מידו יבקש, דכולי עלמא ידעי שבמקום סכנה נתנה השבת להדחות, שנאמר 'וחי בהם' ולא שימות בהם, ודברי הרדב"ז ומהריב"ל אינם אלא לענין לכתחלה שלא לצאת באפן כזה, אבל אם כבר יצא - ודאי דלכולי עלמא עליו ללכת עמהם בשבת.

[וידוע שכבר עמד הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל בשאלה זו (קוה"ע סי' כג), והעלה לחדש סברא שדין פקוח נפש דוחה אסורין, אין הכונה שבשביל פקוח נפש היתר לעבר עברה, אלא מעשה אסור שמכרח האדם לעשותו מפני פקוח נפש, אינו אסור כלל. וממילא היוצא בשירה ומכרח לחלל שבת, עובר על ב' אסורים: א. עצם החלול שבת, שהוא היתר מפני פקוח נפש, ב. התבאר למפרע שעבר אסור בעצם היציאה, והכניס את עצמו לכה, ואסור זה אין בו היתר של פקוח נפש (שהרי לא היה לו פקוח נפש לעשות זאת), ובכהאי גוונא גם בפקוח נפש אסור. אולם האחרונים (מנחת שלמה סי' ז'; ציץ אליעזר ח"ט סי' יז) העירו על דבריו, הלא על ידי זה שמחמיר להסתכן, התבאר שבבעצם ההליכה עשה אסור חמור מאד שגרם מיתה לעצמו, ובודאי עדיף לו לעבר אסור קל במה שמכניס עצמו לחלול שבת בהיתר, מאשר לעבר אסור חמור ולגרם בהליכתו מיתה על עצמו. [ועין ב'מנחת אשר' שבת סי' פז אות ב' מה שפלפל בזה].

ובציץ אליעזר (ח"ט יז) באר דודאי לא הכונה שמוסרים עצמם למיתה, אלא עושים ככל שביכלתם שלא לחלל שבת, אפלו ששייך בזה צד מסים של סכנה, וכן בשו"ת אגרות משה (או"ח סי' קכ"ז) מבאר בדומה לזה, דהמגן

לחלל שבת מפני הסכנה, משמע גם במקום חלול שבת ודאי.

אכן נראה דדעת מרן שהאסור לצאת ביום ד' ה' ו' קדם השבת אינו אלא אסור מדרבנן, דהוי כאלו מתנה לחלל את השבת, ומכל מקום לא הוי אסור תורה, דהוי כמו גרמא בעלמא, כיון שהוא עושה כן בשעת התר דהינו בחל. וכן כתב בספר תוספת שבת (סי' רמח סק"ה) שאין האסור בזה אלא מדרבנן, וכן כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' ע).

ולא מבעיא לדעת הפוסקים דשבת התרה במקום פקוח נפש, וכפי שסובר מהר"ם מרובנוב (הובא בהרא"ש יומא פ"ח סי' יד ובהגהות מרדכי שבת סי' תסו, וכן בתשובותיו ד' קרימונא סי' ר) ורובנו ישעיה מטראני [בפסקיו שבת קל], וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב (שבת ב, ב): "כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחל לכל דבר". וכדדק מדבריו הרמ"א (שו"ת סי' עו) וכן כתב הרשב"ץ (ח"ג סי' לז), אלא אפלו למאן דאמר שבת דחוייה היא במקום פקוח נפש, סוף סוף באשר הוא שם, כיון שהוא במקום סכנה מתר לו לחלל שבת משום פקוח נפש. וכבר כתב הריב"ש שאף לפי דעת הרי"ף והרמב"ם שפרשו שהטעם של הברייתא שאין מפליגין וכו' הוא מטעם ענג שבת מכל מקום מה שכתב הרז"ה הדין דין אמת, וכן דעת הר"ו.

החלוק בין מילת תינוק להפלה ויצאה בשירה

אמנם יש שהקשו על התרו של הרז"ה בעל המאור להפליג בספינה ולפרש בשירה קדם השבת, אפלו שיודע בודאי שיבוא לידי חלול שבת, ממה שכתב הוא עצמו (הביאו הר"ו שבת דף גג, א מדפי הרי"ף) גבי תינוק דאישתפיף חמימי - דהינו שנשפכו המים החמים המיעדים לרחיצתו, קדם שמלו אותו בשבת, תדחה המילה ליום חל, כדי שלא יצטרכו

אברהם לא איירי ביש חשש סכנה ממש שהמחמיר בזה הוא מתחייב, אלא מיירי בדברים שתלוי בטבע האדם, שאיש שטבעו אמיץ לב אין חושב זה לסכנה, אף יש אנשים מוגי הלב וחושבים זה לסכנה.]

מסקנת הדברים

והנה בבאור הלכה סי' רמח נטה להחמיר בענין זה, והביא שהרבה פוסקים מפקפקים בהתרו של הריב"ש על פי הרז"ה, דלכאורה תמוה דהאיך התירו בשביל דבר מצוה לגרם את עצמו לחלל שבת בידיים, ואפלו בתחלת השבוע, אם הוא יודע שיצטרף לעשות מלאכה בשבת, האיך התירו דבר זה. והנה הרז"ה למד את דינו מהאי ברייתא דאין מפליגין פחות מג' ימים וכו' אבל לפי מה שפרשו שארי הרבה ראשונים לברייתא זו [והם הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והתוספות בשם ר"י והרשב"ם] אין שום מקור לדינו כלל שיהא מתר בתחלת השבוע לירד לאיזה ענין שיבא לבסוף לחלול שבת. וכבר האריך בזה הרדב"ז נגד דברי הריב"ש שהביאו לרז"ה לדינא, ועל כן מסיק דאם ידוע בודאי שיבא לבסוף לחלול שבת אסור אף בתחלת השבוע, וגם מהריב"ל סובר כמותו והעתיקם המ"א בסקי"ד וכתב שם דאפלו לדבר מצוה אין שום טעם להתיר בזה שיודע בודאי שיבוא לבסוף לחלול שבת, דאטו משום שהוא דבר מצוה יותר חלול שבת בגינו, ועין באלוה רבה, ואין בדבריו כדי ישוב על עקר הקשיא.

אולם מרן הראשון לציון ב'חזון עובדיה' (עמ' קכה) כתב דודאי דעת מרן השלחן ערוך שפסק כדברי הרז"ה והריב"ש שיש להתיר, ואפלו כשברור הדבר שיבא לידי חלול שבת, אף על פי כן מתר לצאת בשירה לפני ג' ימים קדם השבת, וכשעולה לארץ ישראל דהוי דבר מצוה מתר לצאת אפלו בערב שבת, שהרי לשון מרן בשלחן ערוך "היוצא בשירה במדבר והכל יודעים שהם צריכים

קיימא לן לדבר מצוה שרי אפלו בערב שבת, והכי נמי לעגנן מצות מילה, איך נדחה מצוה רבה של מילה מחשש זה.

ותרץ הברכי יוסף דשאני הפלגה בספינה, שלא גזרו משום דבר מצוה כגון לעלות לארץ ישראל, דלא סגי בלאו הכי, אבל מילה שאם ימתין ליום ראשון הבא, ליכא שום סרך אסור, שהמצוה עצמה נעשית אחר כך, משום הכי שבקינן לה עד לאחר השבת.

וממילא יש לומר אף בענייננו, שלעגנן אישתפיר חמימי אין המצוה בטלה אלא רק נדחית לאחר השבת, וליכא שום סרך אסור בהכי, הלכך אין למול התינוק בשבת.

נסיעה ברכבת על ידי נהג גוי

טו. רכבת הנוסעת מעיר לעיר, אסור לפע ביה אפלו מערב שבת - משום אסור תחומין. ואף על פי שאין הנוסע יורד ממנה עד מוצאי שבת, וכל שבן אם יש בנסיעתו שעור י"ב מיל (12 קילומטר בקרוב) ויש בזה אסור תחומין מן התורה, ואף על פי שהנהג של הרכבת נכרי ורב הנוסעים נכרים אסור.

איתא בתוספות בערובין (מג, א): "ועוד רצה רשב"ם להתיר לכנס בקרון בשבת ונכרי מוליכו חוץ לתחום, וחזר בו משום שפא יפגעו בו לסטים או שפא ישכח ויירד ואין לו אלא ארבע אמות. ואומר ר"י דאפלו לכנס בו בערב שבת אסור, דדוקא בספינה שרי לכנס בערב שבת אבל הכא פיון דאפשר לו לירד אסור. מיהו בספינה אין לו להחמיר, אפלו נזדמן לו יבשה שיכול לירד לא פלוג רבנן בספינה, ועוד אם בהמה מנהיג בקרון פשיטא דאסור להשתמש בבבלי חיים שפא יחתך זמורה".

ולכאורה יש לתמה, מדוע הצרכו הראשונים למצא סברות רחוקות כאלו לאסור, מדוע לא אסרו מצד אסור תחומין, ואפלו אם

לחלל שבת ע"י שיחממו לו חמין מחדש משום סכנה. וכתב מרן הבית יוסף (יו"ד סימן רסו) שדעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א כדברי בעל המאור ודלא כהרמב"ן דפליג עליה.

נמצא שלדעת הרז"ה חוששים למה שיצטרף לחלל שבת אחר כך במקום סכנה, ודוחים מצות מילה ליום ראשון עבור זה, ומדוע בדין הפלגה בספינה ויציאה בשירה לדבר מצוה, מתר לצאת אפלו בערב שבת אע"פ שיודע שאחר כך יסתכן ויצטרף לחלל את השבת?

ונראה דיש לחלק, שלעגנן לעשות מעשה ולמול בשבת עצמה, בודאי שיש לחוש פן יצטרף לחלל שבת אחר המילה, אבל כאן שמפליג ויוצא בחל בשעת התר, לא חייש למה שיצטרף לחלל שבת בשעת הסכנה. ושור וראה שפן הקשה ותרץ הרב סמא דחיי (דף יד ע"ג), וכן הגאון רבי שלמה קלווגר בחכמת שלמה סי' רמח ס"ד תרץ כן.

[ובמשמרת חיים להגר"ח פ"ש יינברג זצ"ל (אות ו) כתב חלוק זה בסגנון למדני: העושה מעשה בשבת שיגרם למצב של פקוח נפש, זה עצמו בחינה מסיקת של 'חלול שבת', במה שגורם בידים למצב שיצטרף לחלל שבת משום פקוח נפש, וממילא רק בעושה מעשה ביום השבת, שיר לאסור את המעשה מטעם 'חלול שבת', אבל עושה ביום חל, לא שיר להחיל ולשייך כלל אסור 'חלול שבת' ביחס לזה].

וקצת יש להוסיף עוד דידועה דעת התשב"ץ (ח"א סי' כא) שאין מלין מילה שלא בזמנה ביום חמשי וביום ששי, כדי שלא יצטרכו לחלל עליו את השבת אם יבוא לידי פקוח נפש בג' ימים שלאחר המילה. והביאו הבית יוסף (בדק הבית יו"ד רסח), ופסקו הט"ז (יו"ד סי' רסג) להלכה. (ע"ז לעיל שעור לפרשת בראשית בד"ה סעודת מילה שלא בזמנה). והש"ך פליג עליה, והקשה (שם) שהרי אף בהפלגת הספינה

כיוצא בזה בשו"ת מהרלב"ח (סימן כח) שכתב דמסבבת רשב"ם שרצה להתיר הכניסה בקרון בשבת חוץ לתחום משום דאיהו לאו מידי עבד, אין להביא ראיה כלל, שהרי כל הפוסקים חלקו עליו ופסקו שלא כדבריו. ואין לומר שלא חלקו עליו ואסרו מטעם אסור תחומין אלא משום שמשתמש בבעלי חיים משום שהגוי מנהיג את הקרון, לא כן הדבר, שאמנם חלקו כנגדו ואסרו אפלו בתוך התחום, ואם כן מה להם לסתור דבריו משום חוץ לתחום, וכן כתב הריטב"א שם. והביא דבריו המג"א (סי' שה סק"י). עוד כתב המג"א (סי' רסו סק"ז וסי' שה) שאף ברכיבה ביבשה שהיא למעלה מעשרה, יש אסור תחומין, דרכוב כמהלך דמי (קדושין לג, ב).

ולמסקנת הדברים: שהיושב ברפכת, אפלו גבוהה עשרה ורוב הנוסעים גוים, כיון שהיא יוצאת חוץ לתחום אסור, מפני שיש ברחבה ארבעה וכארעא סמיכתא דמא, ורוב כמהלך דמי. וכמו שכתב מרן הב"י (סי' רסו) שהנוסע בקרון כל שהוא רחב ארבעה אפלו הוא גבוה עשרה או יותר כארעא סמיכתא דמי, וכשיוצא מחוץ לתחום יש בו משום אסור תחומין. ולפי זה אם הרפכת נוסעת חוץ מ"ב מיל יש כאן אסור תחומין מן התורה לדעת הרי"ף והרמב"ם. וכן בשו"ת חתם סופר חלק ו' סי' צו כתב שאע"פ שהנוסע ברפכת אין בו משום אסור משתמש בבעלי חיים, ולא משום נכרי שעושה מלאכה בשביל ישראל, דהא איכא רב גוים - מכל מקום יש כאן משום אסור תחומין, ואע"פ שהקרון למעלה מעשרה מכל מקום כיון שהוא רחב ארבעה אסור.

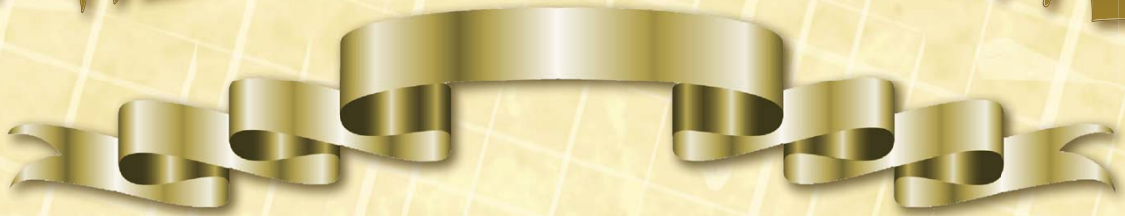
וכן הגאון רבי דוד זכות אב"ד מודינא (הביאו בשו"ת מהר"ץ חיות בקונטרס מנחת קנאות דף ט והלאה) כתב לאסור בכל תקף לסע ברפכת משום אסור תחומין, ואף על פי שהנוסע יושב למעלה מעשרה, כיון שאופני הרפכת נוסעים על פסי הרפכת על גבי קרקע חשיב

תאמר שהקרון גבוה למעלה מעשרה, וקי"ל 'אין תחומין למעלה מעשרה', כיון שיש בו רחב ד' טפחים יש בו אסור תחומין, כדאמרין בגמרא (ערוכו מג, א) שאף ההולך על גבי עמודים הגבוהים עשרה - אם רחבים ארבעה כארעא סמיכתא דמי, (ואסור תחומין נוהג בו, רש"י) וכן פסק הרמב"ם (שבת כז, ג) שהמהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים עשרה ואין בכל אחד רחב ארבעה על ארבעה, הרי זה ספק אם יש אסור תחומין למעלה מעשרה, אבל אם הלך על עמודים שיש ברחבם ארבעה, הרי זה כמהלך על הארץ ויש בו אסור תחומין.

אכן מצינו בראשונים שאסרו כן מצד אסור תחומין, כתב הריטב"א (ערוכו מג, ב): "ולענין לצאת חוץ לתחום שבת ע"י קרון, אם הוא רחב ד' אע"פ שהוא גבוה עשרה או יותר כארעא סמיכתא היא וכדאמרין לעיל גבי עמוד, ואע"ג דממילא אזיל או שהגוי מוליכו אין בכך כלום, דספינה נמי מנפשה אזלא ואפלו הכי קא מתסר למאן דאמר יש תחומין למעלה מעשרה... והרשב"ם ז"ל היה מתיר לילך בקרון בשבת כיון שהגוי בעצמו מוליכו חוץ לתחום ואיהו לא מידי קא עבד, ואינו נכון". וכן הוא בספר התרומה (סימן רכה), והביאו מהר"י קולון (שו"ת מהר"ק שרש מה).

וכן בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן תקס) כתב שבהגהות מרדכי והגהות מימוני חלקו על דעת רשב"ם מטעם אסור תחומין, וכן מוכח מתשובת הרמב"ם שאסור להלך בספינה חוץ לתחום כשהיא בתוך עשרה אע"ג דלאו מידי קא עבד. ואפלו לדעת התוספות והרא"ש שחלקו על רשב"ם משום שמשתמש בבעלי חיים, לאו משום דמודו ליה שאין בזה אסור תחומין אלא שהקשו לו לפי סברתו. ומעתה תהיה סברתם מסכמת לדעת ההגהות מרדכי והגהות מימוני שאסור משום תחומין וכדעת הרי"ף והרמב"ם.

בשורה טובה לשוחרי התורה ולומדיה

בשעה טובה ומוצלחת ובסיעתא דשמיא

יצאה לאור בימים אלו סדרת הספרים

"שיחות חיזוק"

על פרשיות השבוע

מהרב **אורן נזרית** שליט"א.

הספרים מעוטרים בהסכמות גדולי הדור

השיחות גדושות בדרכים לקנייני תורה

חסידות והתלהבות בעבודת ה'

משולבות בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם.

בשזורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בחקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

ערוכים מתוך שנתיים של שיעורים שבועיים

שהופצו בדיסקים "אשיחה בחקיד" א,ב,ג

הספרים מעוטרים בהסכמות גדולי הדור

השיחות והשיעורים מלאים בדרכים

לקנייני תורה ועבודה ה'

משולבים בסיפורים

על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש

לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

והיא עוצרת בכל תחנה - אף על פי כן אסור לעלות אליה בשבת, משום טלטול המעות או הפרטים לתשלום דמי הנסיעה, אבל אם הנוסע היהודי שלם דמי הנסיעה מערב שבת, והפרטיסן יודעו ומכירו, ואין דורש ממנו מאומה, אם הוא בדרך מצוה, כגון רופא שעליו להיות בבית החולים, או מוהל נאציה מילה בזמנה בקצה העיר, באפן שהדרך רחוקה מאד, וכן הנמנע ללכת רגלי לשם, מן הדין מותר, ועד כמה שאפשר יעשה הדבר בצנעה.

והנה דנו הפוסקים לענין נסיעה בחשמלית - מעיו רכבת עירונית, שאינה יוצאת כלל מחוץ לעיר, והנהג גוי באפן שרוב הנוסעים גויים, והנה אם צריך לטלטל מעות או פרטים לתשלום דמי הנסיעה, ודאי שאסור הדבר, אפוא באפן שהפרטיסן יודעו ומכירו, ואינו דורש ממנו תשלום כלל, לכאורה צריך לחקור האם אסור הדבר.

ובשו"ת פני יצחק (ח"ה או"ח א') לסבא דמשפטים הגאון רבי יצחק אבואלעפיא זצ"ל, ראב"ד עוב"י דמשק, נשאל בענין זה על ידי הדרשו רבי יוסף ענתבי זצ"ל היושב במצרים, האם יש היתר לסע בחשמלית בשבת, והעלה לאסור מצד דחיישינו לזילותא דשבת ויום טוב, ואיכא בזה עובדין דחל, דכמעשהו בחל כף מעשהו בשבת, והביא דגמאות לדין עובדין דחל, מאסור הליכה בכלי מלחמה, כמבאר בשבת (ס, א): לא יצא האיש לא בשריון ולא בקסדה, והינו טעמא משום דהוי כעובדין דחל. וכן איתא בבבצה (כה, ב) אין יוצאים בכסא אחד האיש ואחד האשה (שטוענים אותם בני אדם והם יושבים בקסדה) ופרש רש"י (שם ד"ה אלוהקי) דהינו טעמא משום דמחזי כדרך חל. ובדרך זו אחזו בשו"ת בית יצחק (שמעלקיש, ח"ב מיו"ד סי' לא), וכן בשו"ת הרב"ז (ח"ג סי' סט), ובשו"ת שאילת יעקב (סי' מה).

אולם בשו"ת זבחי צדק (ח"ב סי' כד) העלה שאין בנסיעה בחשמלית דין עובדין דחל, כיון שהוא יושב ונח בחדר ואינו עושה שום

כהולך על גבי קרקע, וכמו שכתב פיוצא בזה הרדב"ז (ח"א סי' פא) באסור רכיבה על הגמל, שמכיון שרגלי הגמל המוליכו הם בתוך עשרה פשיטא דחשיב מהלך בתוך עשרה, ובפרט שבשעה קלה הרקבת יוצאת מחוץ ל"ב מיל, והוי ליה אסור תחומין דאורייתא.

וסים מהר"ד זכות אב"ד מודינא (מנחת קנאות דף יא): "סוף דבר חתרת למצא צד היתר ולא מצאתי לשום דעה להתיר, והדין לאסור בכל אפן... ובאה לידי פתקא כת"י מהגאון ר' יצחק חזן בן הגאון בעל חקרי לב מירושלים ת"ו, וראיתי לו שאסור גם כן לסע במרכבה שהולכת על ידי הקיטור מטעם אסור תחומין, ובפרט דלא קיי"ל כרשב"ם לגבי יושב בקרון, כמו שכתב מהרלב"ח, לכן ההולכים ועוברים בשבת בקרונות אלו, הרי הם מחללי שבת בפרהסיא, ואם עושים מפני שמדמים הדבר להתיר, צריכים להזהירם ולפרסם האסור בכל מקום ובכל זמן.

גם הגאון רבי משה פארדו ראב"ד בירושלים בשו"ת שמו משה (או"ח סי' ו) האריך למעניתו בזה, והעלה בסוף דבריו לאסור משום אסור תחומין, ומלבד זה הרי יצטרף לשלם עבור נסיעתו בממון או בתעודה שצריך להראותה לפרטיסן, ומי יוכל להנצל מלעבר על אסור הוצאה בשבת, עין שם.

גם בשו"ת מים חיים משאש (ח"א סי' קל) העלה לאסור משום אסור תחומין, שאפלו אם הנוסע יושב בגבה יותר מעשרה טפחים מן הארץ, כיון שהאופנים והגלגלים נוסעים על הארץ כארעא סמיכתא דמי, ולכן אפלו אם לא יצטרף לשלם או להראות הפרטיסן, אסורה הנסיעה ברקבת מצד אסור תחומין.

נסיעה על ידי חשמלית בתוך העיר

טז. רבבת חשמלית הנוסעת אף ורק בתוך העיר, והנהג נכרי, ורב הנוסעים נכרים,

יעקב מאיר זצ"ל בתשובתו שהובאה בשו"ת פני יצחק (דחה סי' ב') דחה ראיותיו של רבי יצחק אבואלעפאי זצ"ל, ובפרט שלענין אסור יציאה בכיס, משמע דעת הרמב"ם והרי"ף שאינו אלא משום אסור הוצאה, ומוכח דאדרבה, בעיר מערכת מתר הדבר לדעתם, וליכא בזה חשש מצד עובדין דחל.

נמצא למעשה שברכבת הנוסעת בתוך העיר, וליכא אסור תחומין, אין להחמיר. וכן כתב רב חמ"א (הוא ניהו הגאון רבי חיים משה אלישר, בנו של הרב יש"א ברכה) בשו"ת משה האיש (דף קעח, ב) שכן מצא להתיר בתשובה כ"י מהרב הגאון מהר"י ענתבי זצ"ל. וכן התיר הגרי"מ טולדאנו בשו"ת ים הגדול (סי' כח אות ד), וכן כתב הגאון רבי יהודה הכהן מסלתון טראב (אב"ד קהיר קדם מרו רבנו עובדיה יוסף זצ"ל) בשו"ת וזאת ליהודה סי' יב, שבמחילת כבוד תורתו של הרב פני יצחק, יש להשיב על דבריו, ולענין דינא יש לצדד להקל כדעת הראש"ל רבי יעקב מאיר, וכן הוא בשו"ת זבחי צדק כנ"ל.

ועדין יש לדון בסברתו של הגאון רבי יהודה אסאד בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' נח) שאסר לסע בשבת בקרונות המונעים על ידי קיטור, שכן אף על פי דאיכא רב גויים, הלא ככל שמתוספים נוסעים, יש צורך להגביר עוד יותר כח האש, נמצא הגוי עושה מלאכה עבור הישראל, וליכא כאן סברא ד'גר אחד גר למאה'. וכן כתבו עוד אחרונים (בית יצחק יו"ד ח"ב דף קנח, א; שואל ומשיב חמישאה סי' ג; מנחת יצחק ח"ב סי' קו). אכן בשו"ת ים הגדול (סי' כח) כתב שבמחילת כבוד תורתו הפריז יתר על המדה, כי יתכן ובאוטובוס יש מקום לחשש לזה, אולם חשמלית שזמן נסיעתה קבוע בדיוק, אין לחוש להגברת כח החשמל, דהכח המוביל יש בו די והותר לכל הנוסעים, ומה יתן ומה יוסיף כשעולה אדם אחד נוסף לחשמלית, וכן דחה בשו"ת דברי חזקיה (ח"ב עמ' יז).

דבר בגופו, לא הוי עובדין דחל. וכדמוכח מדברי רשב"ם שרצה להתיר נסיעה בקרון ולא חזר בו אלא משום שמא ירד מן הקרון חוץ לתחום, ואף התוספות לא חלקו עליו משום עובדין דחל, אלא משום משתמש בבעלי חיים. וכן הרא"ש כתב כלשון התוספות, אלמא דסבירא ליה שאין כאן אסור משום עובדין דחל וכן מוכח בספר התרומה ומהר"י קולון, וכן דעת הבית יוסף (סי' שה), ושכן מוכח בתשובת חתם סופר (ח"ו סי' צ) וסיים: "העולה מזה שעקר הדין אין בזה עובדין דחל, ויכול לסע בעגלת הקיטור בשבת בתוך התחום".

ויש סיוע לדעתנו זו מדברי הרמב"ם בתשובה (סימן שו) שנשאל גבי הא דאמר אב"י דהא דאין תולין את המשמרת בשבת הינו מדרבנן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, דלא שבקינן ליה למתלי למעבד עובדא דחל, האם גם בתלית כוז ומצנפת יש אסור כגון זה. וכתב דודאי ולא אמרינן בכי הגי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, דאם לא כן, לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחל ולא יסב כדרך שהוא מסב בחל. וזה דבר ברור הוא למבין, שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסור חכמים משום שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג ביין או יטפיח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שאם תתיר לו שמא יבא לידי סחיטה. נתפזרו לו פרות בחצרו לא יתן לתוף הסל או לתוף הקפה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שאם תתיר לו שמא יבא לידי עמור. וכן בתלית המשמרת שמא יבא לשמר, אבל תלית הכוז והמצנפת וכיוצא בהן מתר ולא אסרוהו חכמים שאין שם דבר לחוש שמא יעשה דבר האסור.

וכן העלה הגאון רבנו יוסף חיים זצ"ל בשו"ת רב פעלים (ח"א סי' כה) דליכא הכא אסור 'עובדין דחל', גם הגאון הראשון לציון רבי

לדבר ה' ודאי שמצוה שלא יסע בחשמלית בשבת ויו"ט.

ונסים את השעור, במעט דברי תורה מעניינא דיומא, שבת פרשת וירא שאנו מצויים בה כעת, כפי שהובא בקונטרס 'באר הפרשה' למשפיע החסידי הנודע רבי אלימלך בידרמן שליט"א.

נסיונות האבות - נסיון האמונה

בספר 'פרי הארץ' (פרשת וירא) לצדיק רבי מנחם מנדל מויטבסק זיע"א, הביא ב' שאלות מפרסמות שכבר נשאלו על ידי גדולי המפרשים:

א. מדוע מיחס נסיון העקדה על שם אברהם אבינו, כפי שאנו אומרים בתפלה לאחר פרשת העקדה "כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונו בלבב שלם, כן יכבשו רחמיו..." ולא נתיחס הנסיון על שם יצחק, שמסר את נפשו אליו יתברך בלב שלם ובנפש חפצה, כדברי רש"י על הפסוק 'אחר הדברים האלה' (בראשית כב, א): "אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקב"ה זבח עצמו לפני לא הייתי מעבב".

ב. מפני מה לא הזכר במקרא נסיון השלכת אברהם לכבשן האש באור כשדים, שהיה נסיונו הראשון של אברהם אבינו, בו הוכיח לראשונה לעין כל את דבקותו ברבוננו..

ובאר, שאמנם נפילת אברהם אבינו לכבשן האש, הרי היא מעשה הדורש הקרבה יתירה, עד כדי מסירות נפש, אולם דבר זה - אינו נחשב כלל כנסיון כלפי האבות, שהלא הוא יתברך צוה כן, ומי לא ישמע ומי לא יאבה לו יתברך, אם אמנם גם הוא נסיון - אבל לא לפי ערך אבותינו הקדושים. אכן כל

ובשו"ת משפטי עוזיאל (ח"א או"ח ט) לגאון רבי בן ציון חי עוזיאל זצ"ל העלה להתיר נסיעה בחשמלית בשבת לצורך מצוה כשהנוסעים נכרים והנהג נכרי, בתנאי שלא יצטרך לשלם דמי הנסיעה בשבת ויום טוב, ואין בזה משום עובדין דחל כדעת הפוסקים דלעיל. והניף ידו שנית בשו"ת משפטי עוזיאל תניינא (או"ח ס"ס לב) להתיר, וכתב שצדקו האומרים שאין בזה חשש משום עובדין דחל.

והרה"ג רבי נסים אוחנה בספר נאה משיב (סי' לה) העלה שמתר לסע בחשמלית לדבר מצוה, כגון מוהל שעליו למול מילה בזמנה בקצה העיר והדרך רחוקה מאד, באפן שמפקיד כלי המילה מערב שבת במקום המיעד למילה, וכן רופא שעליו לבקר את החולה ולתת לו תרופה למחלתו והתרופה מוכנה שם מבעוד יום, וכן ללכת למרפז רפואי, או לאדם זקן וחלוש שעליו להתפלל בצבור בבית הכנסת שהוא רחוק מביתו וכיוצא בזה, באפן שאין שום חשש לאסור הוצאה. וכבר הוכיחו מדברי הפוסקים שאין בזה משום עובדין דחל ולא משום אסור תחומין באפן שרוב הנוסעים גויים. וכל זה דוקא במקום שנהגו התר בדבר.

ובשו"ת ויאמר מאיר (סי' ט) העלה לאסור לסע בחשמלית, והוסיף עוד שכבר נהגו שם החרדים לדבר ה' לאסור נסיעה בחשמלית על פי הוראת רבניהם, הלכך יש למעוט לנהג כמותם להחמיר. והגאון הראש"ל בעל משפטי עוזיאל כתב בהסכמתו לספר הנ"ל: אמנם בשאלה זו דנתי במשפטי עוזיאל והעליתי להקל שאין בזה משום עובדין דחל, מכל מקום אני מודה לכת"ר שהדבר פשוט שאסור להוציא פרטים נסיעה בעיר שאין בה ערוב, גם אני מסכים לכת"ר שאין להתיר במקום שרוב העיר נהגו להחמיר. וכן כתב עוד במשפטי עוזיאל תניינא (או"ח סי' מא) והוסיף שכל החרד

המשג 'נסיון' אצל האבות הקדושים, נאמר כלפי **נסיון האמונה**, דהינו שגם בדברים העשויים לעורר שאלות באמונה, כדגמת נסיון 'ויהי רעב בארץ' שאינו מתישב לכאורה עם הבטחות 'לך לך', אף על פי כן לא הרהרו אבותינו אחר מדותיו יתברך, והאמינו באמונה ברורה ש'אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא'.

ומוכן לפי זה מדוע העקדה מיחסת לאברהם ולא ליצחק, שכן מצד אברהם אבינו, אשר הבטח לפני כן 'כי ביצחק יקרא לך זרע', היה אפשרי שצווי העקדה יעורר אצלו שאלות באמונה, כיצד יתכן דבר זה, הנראה כביכול בשנוי דעת עליון ח"ו, וכפי שמעורר תהיה זו רש"י (בראשית כב, יב): "אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', וחזרת ואמרת 'קח נא את בנך', עכשו אתה אומר לי 'אל תשלח ידך אל הנער'", ועל אף כל הקשיות והתמיהות - לא הרהר כלל אחר מדותיו יתברך, מה שאין כן יצחק, צווי העקדה מבחינתו הוא ענין של מסירות נפש גרידא, וזה אינו נחשב נסיון ביחס לדרגת האבות, וכנ"ל.

להזהר מלהיות מכה בסגורים!

ומבאר בספרים הקדושים שהעקדה לא היתה סתירה ל'כי ביצחק יקרא לך זרע', אלא אדרבה חזוק לה, שכן יצחק אבינו נולד מסתרא דנוקבא, כנאמר 'והנה בן לשרה אשתך' - דהינו מסטרא דילה (ע"פ ליקו"ת להאר"י שם) ועל כן לא היה ראוי להוליד, וכאשר פרח נשמתו בעקדה, נתעברה בו נשמה חדשה מסטרא דדוכרא, ומעתה ואילך היה ראוי להוליד, ולהיות נושא בשורת הזרע עבור אביו.

הרי לך, שדוקא במקום שיש לכאורה תמיהה על דרכיו יתברך - בו טמונה התשובה, אלא

וכן באר בעל 'שם משמאל', את המספר בפרשתנו (בראשית יט, יד): "ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי בנתיו ויאמר קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר ויהי כמצחק בעיני חתניו", לוט פונה לחתניו ומספר להם את התגלית המרעישה שנודעה לו זה עתה מפי מלאכי ה', סדום לקראת הפיכה, ועליהם לברח ולנטש את העיר, אלא שהם אינם מאמינים לדבריו, הוא נראה בעיניהם כמצחק. ויש לשאל לכאורה, הלא רק זמן קצר קדם לכן ראו חתני לוט את הנסים והמופתים אשר נעשו על ידי המלאכים (בראשית יט, יא): "ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסגורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח", וכיצד לפחות לא חששו אולי דברי המלאכים אמת?

אלא מבאר בעל 'שם משמאל' - "נראה שגם זה היה ממכת הסגורים, כמו שבגשמיות נלאו למצא הפתח והיו רואין ולא רואין, כן נמי בפנימיות הענין היו רואין את הפלא ולא היו יכולין לשים אליו לב". ומסיים: "וזה למוד לאדם שיש כמה זמנים וכמה ענינים אשר באם ישים אליהם לב היה רואה

מפלאות תמים דעים, השגחתו הפרטית והשכר והענש, אבל כאשר האדם בזדון לבו הלך חשכים אז נעשה מכה בסגורים עד שרואה ואינו רואה, ובזמנינו אלה יכול כל אדם לראות פלאות משנוי העתים המוגזים מטו ממלכות וההשגחה הפרטית מרחפת על פרט ופרט באפן מפלא, וצריך כל אדם להיות נשמר ממכת סגורים."

מסירות נפש של חסיד אמת

עוד ידועה השאלה, מה לכאורה כל כך המעלה הגדולה שאנו מוצאים בעקדה, עד כדי שזכותה עומדת לכלל ישראל עד סוף כל הדורות, הלא במהלך הדורות רבים מעם ישראל מסרו נפשם להריגה על קדוש ה', בתקופת מסעי הצלב, כאשר גזרת המרת הדת הייתה מרחפת מעל ראשי היהודים, אבות ואמהות לא חמלו על עולליהם, והיו שוחטים אותם במו ידיהם, שמא חלילה יובלו לשמד, ואם כן, במה כל כך עמקה ועצומה זכות העקדה?

אלא התשובה הפשוטה לזה, שכל הכח העצום אותו שאבו ישראל במשך הדורות למסר נפשם על קדוש ה' ללא הסוס, נבע מאותו מעשה הקרבה של העקדה של אבינו אברהם, הוא אשר שמש אבן יסוד ופנה לאותה התמסרות עילאית של הקרבת החיים על מזבח האמונה היהודית, אשר נקטו בה עם ישראל קדושים בכל ארץ ותקף שנות גלותם.

בהקשר זה, היה האדמו"ר בעל 'בית אברהם' מסלונים מספר ספור נפלא, אודות מסירות נפשו של החסיד רבי מאירק'ה מירער ז"ל, מחשובי חסידיו של האדמו"ר הסבא קדישא מלעכוויץ זיע"א. והיה מתלהב ומתלהט מאד בעת שהיה מספר מעשה זה:

על שלחנו של החסיד רבי מאירק'ה מירער, התאחדו תורה וגדלה, הוא היה בעל עסקים מסעפים והון רב, אולם בעקר - חסיד וצדיק לאין שעור, תלמיד חכם מפלג העובד את ה' באהבה עצומה, כדרך חסידי לעכוויץ שהיו עובדי ה' בהתלהבות ובשלהבת קדש.

רבי מאיר רכש לעצמו בית רחב ידיים בסביבת חצרו של הרבי מלעכוויץ, על מנת שתמיד יהיה לו היכן לשהות בעת שהולך להקביל פני רבו ולקנות מאתו קדשה ודרך עבודה. על הבית היה מפקד משרת גוי, שהיה בעברו ילד עני ויתום, אשר רבי מאיר אספו לביתו, ובמשך הזמן העמידו על הבית ושלם את שכרו ביד רחבה. נאמנותו ומסירותו של המשרת מצאה חן בעיניו, והוא היה מיטיב עמו מאד, ותמיד כשהיה הגוי צריך עזרה - לא הסס לפנות לאדונו, שהיה מסייע לו בנפש חפצה.

כך חסר הגוי משכרו עד שהצטבר בידו לסכום גדול, ובעת שכבר הבין כי בכסף שבדיו יוכל לפתח חיים עצמאיים כסוחר וכדומה, הודה לרבי מאיר על כל הטוב שגמל עמו, הוא נשא אשה ורכש לעצמו בית מגורים באחת העירות המרחקות.

ויהי היום, ורבי מאיר הזדמן לאותה עירה לרגל מסחרו, והנה מבלי שים לב התעכב שם עד שהגיע הלילה, והבין כי עליו למצא מקום ללון, חפש אכסניה ולא מצא. מיד עלה בדעתו כי ביתו של משרתו הגוי מצוי בסביבה, ובדאי יפתח בפניו את שערי. אכן שאל רבי מאיר את העוברים ושבים אם ידוע להם אודות פלוני אלמוני, ואלו ספרו לו כי אותו גוי הצליח מאד בעסקיו, והפך להיות אחד מעשירי הארץ, והצביעו לו על בית מפאר המצוי בקרבת מקום, כביתו של אותו איש.

הגיע רבי מאיר לשערי הארמון, ומסר למשרתים את שמו עבור בעל הבית. רק

דברי הפסוק "ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך", ואמרו חז"ל אפלו הוא נוטל את נפשך. הוא נזכר במעשה מות הקדושים של רבי עקיבא, שהיו מסרקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה אומר: "כל ימי נצטערתי על מקרא זה, אמרתי: מתי יבא לידי ואקימנו, ועכשו שבא לידי לא אקימנו?", והיה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. והחל לומר בשמחה עצומה כמונה מגלילות את לשון החנוך במצות קדוש ה': "שרש מצוה זו ידוע, כי האדם לא נברא רק לעבד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו איננו עבד טוב. והרי בני אדם ימסרו נפשותם על אדוניהם, קל וחמר על מצות מלך המלכים הקדוש ברוך הוא". וכך היה הולך ומתקדש, הולך ומטהר, ואף עשה תשובה על כל מעשיו בימי חייו, והתודה בדמעות שלישי בהכנעה ובשברון לב, כבן המתחטא לפני אביו.

כעבר הזמן נכנס הגוי אל החדר, וכאשר הודיעו רבי מאיר ברורות כי מוכן הוא למסר נפשו על קדוש ה', כן אליו הגוי את הרובה ולחץ על ההדק... רבי מאיר עצם את עיניו וזעק 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', והנה הוא שומע את קול הכדור נפלט, אבל אינו מרגיש כלום... פקח רבי מאיר את עיניו והבחין שהכדור נורה הרחק מעל ראשו, ובארח פלא, פני הגוי נעשו ידידותיות כמקדם, הוא נגש לרבי מאיר וחבקו חבוק אמיץ באהבה רבה.

התפלא רבי מאיר ולא הבין את הענין כלל, ויאמר לו הגוי: "ראה, מיום עמדי על דעתי חשתי כלפיד הכרת טובה עצומה, אתה הרמתי אותי מאשפותות, העמדת אותי על הרגלים, וכל העשר שיש לי כעת - הכל בא מאתך ובזכותך, חשבתי כיצד אוכל לגמל לך טובה, הלא הנאה גשמית - מה צריך יש לך בה, ועוד שהתברכת בעשר והון רב, וממון - אינו נחשב בעיניך לכלום...

שמע בעל הבית הגוי מפי משרתיו שרבי מאיר עומד בשער, מיד יצא לקראתו, וקבלו בכבוד גדול ובאהבה יתרה. הם שוחחו בידידות תוך כדי שהעשיר הגוי מוביל את רבי מאיר בין טרקליניו, עד שהגיעו לחדר מפא, הגוי העמיד את החדר לרשותו של רבי מאיר, הפקיד עליו צי של משרתים, והודיעם באפן ברור שכל אשר יבקש מטיבו ואיש חסדו רבי מאיר - ינתן לו.

בהגיע שעת חצות, התעורר רבי מאיר משנתו לאמירת תקון חצות בהתלהבות ובבכיה כדרך החסידים, ולאחר מכן תכנן להמשיך לעסק בלמוד תורה ועבודת ה' עד אור הבקר. והנה תוך כדי שהוא עוסק בעבודתו, נכנס העשיר הגוי אל חדרו, בידו האחת אחז צלב גדול, ובידו השניה רובה טעון, ופניו הידידותיות לא היו לו עוד. ויאמר אל רבי מאיר: "שמע נא יהודי, בידיך שתי ברורות, או להמיר דתך ולהשתחוות לצלם, או שאני מנשב את גופך בכדורי הרובה שבידי", דמו של רבי מאיר קפא בעורקיו, הוא החל להתחנן לגוי, והזכיר לו כיצד היטיב עמו והעמידו על רגליו, אולם כל דבריו נפלו על אזניים ערלות, הגוי לא היה מוכן לשמע ולו מלה.

כשהבין רבי מאיר כי כלתה אליו הרעה, פנה לגוי ואמר: "הלא אתה מכיר אותי היטב לפני ולפנים, ויודע שלעולם לא אמיר דתי, גם אם אעבר יסורים קשים ומרים כיסורי איוב, על כן תן לי שלוש שעות להתכונן למותי כראוי", לזה הסכים הגוי: "אתן לך את הזמן שבקשתי, אולם אשאיר בחדר גם את הצלם, שאם תחליט לשנות את דעתך, יהיו לך חייר לשלל, הריני נועל את הדלת, וכעבר זמן זה אשוב לכאן, ומצפה אני שתעשה את הבחירה הנכונה..." - אמר בקול נקשה ונעל את הדלת אחריו.

החל רבי מאיר לקדש ולטהר עצמו בסלודין לקראת מותו על קדוש ה', והיה משנן לעצמו

הטבע, עד כדי תחית המתים והשבת הבחורות אחר הזקנה.

אברהם אבינו התפלל על אנשי סדום, מתחנן ומבקש: "אולי ימצאון שם ארבעים... אולי ימצאון שם שלשים... אולי ימצאון שם עשרים", ונראה שלא נענה בתפלתו, סדום לבסוף נהפכה על פי רצון הבורא. אולם זו טעות, אין שום תפלה שנאבדת, תפלה לעולם יש בה תועלת, אם לא לצרף הענין שהתפלל האדם עבורו, אז לצרף ענין אחר. בזכות תפלתו של אברהם אבינו, זכה לוט להנצל מתוך ההפכה, ובעקבות כן - זכה עם ישראל לכל שושלת מלכות בית דוד, ומלך המשיח שיצאו מחלציו.

ובזה מובן, שלאחר הפיכת סדום נאמר (בראשית יט, כז) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'", ולכאורה כיון שהתפלל ולא נענה, מדוע הוא שב פעם שנית לאותו מקום? אלא כאמור ידע אברהם שודאי תפלתו מאתמול לא שבה ריקם, לא היה ספק בלבו שהיה בה תועלת, וגם אם לא לעת עתה - תמצא בה תועלת לאחר זמן.

וכן איתא במדרש (דבר"ר פ"ב): "יש תפלה שנענית לארבעים יום, ממי את למד - ממשה, דכתיב 'ואתנפל לפני ה' מ' יום'. ויש תפלה שנענית לכ' יום, ממי את למד - מדניאל, דכתיב (דניאל י) 'לחם חמדות לא אכלתי עד מלאת שלשת שבועים ימים', ואחרי כן אמר 'ה' שמעה ה' סלחה'. ויש תפלה שנענית לשלשה ימים, ממי את למד - מיונה, דכתיב (יונה ב) 'ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות, ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה'. ויש תפלה שנענית ליום אחד, ממי את למד - מאליהו וכו' ויש תפלה שנענית לעונה, ממי את למד מדוד דכתיב (תהלים סט) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון'. ויש תפלה שעד שלא יתפלל אותה

אבל זוכר אני מאז ומקדם, כיצד היית מדבר בלהט מאהבת ה', בפרט כשהיית בחברת החסידים, כאשר התארחו בביתך, הייתי מאזין מהצד לדבריו הנלהבים, שכל יהודי צריך להיות נכון למסר עצמו על קדוש ה' באהבה רבה כל רגע ורגע, ומכיון שהבנתי שקדוש ה' זוהי המתנה היקרה ביותר בעיניך, בחרתי להעניק לך אותה, כמזכרת ידידות מאתי, לאפשר לך למסר עצמך על קדוש ה', ולכן עשיתי לך את המעשה הזה, ועתה רשאי אתה ללכת לביתך, בוא ואלוה אותך לדרךך".

נפרד רבי מאיר ממשרתו הגוי, בשמחה ובהתרגשות, ומתוך חדוה עילאית על שאכן זכה להשיג עבודה נשגבה שכזו, עבודת קדוש ה'.

והיה מוסיף ה' בית אברהם' בשולי הספור: **"כמה מוסר יש לנו ללמד מעבדה זו, שאפלו גוי ערל מבין, כי המתנה היקרה ביותר שאפשר להעניק ליהודי, היא מתנת קדוש ה'".**

הבה נשמר מופת הסנורים!

על הפסוק (בראשית יח, יב): "ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן", באר הספורנו: "שחשבה שהיה דבר המלאך ברכת נביא בלבד, כענין אלישע (מ"ב ד, טז), לא נבואה ושליחות האל יתברך. וחשבה שלא ישג זה בזקנים בברכת שום נביא, כי אמנם להשיב הבחורות אחר הזקנה הרי הוא כתחית המתים, שלא תהיה זולתי במצות האל פרטית. או בתפלה משנת חן מאתו".

מבאר מדברי הספורנו שברכת הנביא בלבד, אין בכחה להביא לידי תחית המתים, אלא מה כן? מצות האל הפרטית, דהינו שהבורא גזר בפרוש שייחיה המת, או בתפלה משנת חן מאתו... למדנו מדבריו כמה רב ועצום כחה של תפלה, אשר נתן בה כח להפוך את

בימי אבלו על יוסף, נסתלקה ממנו שכינה, ובהכרח לומר שהיה אברהם בשמחה, ורק כך היה באפשרותו לשמע את הקול המשיב את ידו. נמצא בזכות מעלת שמחה של מצוה, הסתים מעשה העקדה כפי שהסתים, ונותר יצחק אבינו בחיים כשרש איתו, ממנו פרה ברבות הדורות האילן המפאר של עם ישראל. שער בנפשך מה היה קורה לולי השמחה...

ובאור נפלא ביותר ביחס למעלת השמחה, היה אומר בעל ה'אמרי חיים' על הפסוקים בבקשת אברהם על סדום (בראשית יח, ז): "ויען אברהם... אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה", חמשה - אותיות שמחה, אומר אברהם אבינו לקב"ה: 'אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה', יתכן שיש בעיר סדום חמשים צדיקים אולם חסרים הם שמחה בעבודת ה', וכי 'תשחית בחמשה את העיר', בעבור חסרון השמחה יעלה על הדעת להשחית את העיר? על כך ענהו הקב"ה: 'לא אשחית אם אמצא שם ארבעים - וחמשה', אפלו יהיה בעיר רק ארבעים צדיקים, באם מלווה עבודתם בשמחה, לא אשחיתם. שכן העקר היא מדת השמחה, הרענונות וההתחדשות בעבודת ה'.

ובסיום פרשת העקדה נאמר (בראשית כב, יט): "וישב אברהם אל נעריו", מה הכוונה בזה? אברהם אבינו מבחין כי יצחק בנו, אף על פי שלא שמע את צווי ה' באזניו, שש ושמו לעקדה בדיוק כמותו, כנאמר 'וילכו שניהם יחדיו'. ולכאורה שואל אברהם את עצמו, כיצד הגיע יצחק לכך? בשלמא אברהם, הוא שקבל את הנבואה, אבל יצחק שלא שמע באזניו, אלא רק ספר לו עליה בכלי שני, לכאורה אמור להיות בדרגה פחותה יותר, וכיצד נתעלה לדרגת אברהם? אין זאת אלא

מפיו הקב"ה יענה שנאמר (ישעיה סה) 'והיה טרם יקראו ואני אענה'. עוד אמרו (ילקו"ש תהלים רמז תשז): "אמר רב חמא בר חנינא, אם התפלל אדם ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

ולפי זה יש לבאר לשון הפסוק (תהלים כ, י): "ה' הושיעה המלך יענינו ביום קראנו", ולכאורה ראוי היה לומר 'המלך ענינו ביום קראנו', ומדוע אמר 'יענינו' לשון עתיד? אלא ללמד שגם אם תפלה לא נענית עתה, היה בטוח שיתקיים בה 'יענינו' בעתיד. וכמו שהיה נוהג לומר הסטיפליר זצ"ל: לפעמים רואים שמבית פשוט ביותר יוצא תלמיד חכם וצדיק, וכל זה מחמת שהסתבא שלו שפכה לבה בתפלה ובדמעות שתזפה לבנים תלמידי חכמים, ואם זה לא עזר לבנים הרי זה עוזר לנכדים, כך שלבסוף מתברר ששום תפלה אינה חוזרת ריקם.

מעלת השמחה וההתחדשות בעבודת ה'

ונסים במעט דברי חזק במעלת השמחה, כפי הנלמד מהמספר בפרשה שלנו.

על פי המספר בתורה, הנה כהרף עין אברהם אבינו אחז את המאכלת, ומניח אותה על צוארו של בנו... ברגע אחד כל החזון הנפלא של 'כי ביצחק יקרא לך זרע', חזון התהוותו של עם ישראל, נגזז ונעלם... ואז נשמע קול משמים 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', הכל היה נסיון לבחון את נאמנותו של איתן האזרחי לאלקיו.

נבחן נא, באיזה מצב נפשי היה אברהם אבינו בעת שאחז את המאכלת? אם תאמר בעצבות ובדכדוך על שמשכל עתה את בנו חביבו שנולד לו לזקוניו, הלא מיניה וביה מוכח דלא כן, שאמרו חז"ל (שבת ל, א) 'אין שכינה שורה מתוך עצבות', ואף יעקב אבינו

יהי רצון שנזכה להתחדשות בעבודת ה',
לעבד אותו יתברך באמונה תמימה, בשמחה
ובמסירות נפש, ונזכה להתחזק בתפלה,
להבין ששום תפלה אינה חוזרת ריקם, וכך
נתמיד ונתפלל על גאלתנו ועל פדות נפשנו,
ויהי רצון שיענה לנו הבורא במהרה, ונזכה
תכף וממש לביאת גואל צדק במהרה
בימינו, אמן.

שכחות הנעורים ולהט רתיחת הדם של יצחק,
הביאוהו לאותה דרגה, על כן כאשר הסתים
מעשה העקדה, אברהם אבינו שהכיר עתה
בערך רעננות הנעורים, נאמר בו 'וישב אל
נעריו', יחד לעצמו נתיב עבודה לקנות
רעננות והתחדשות בעבודת ה', מתוך שמחה
וחדוה יתרה, להשיב לעצמו את ה'נעורים'.

בשורה טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בינ"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולג ההוד שליט"א
והתקבלו בס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שוותפים להקים מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת

ובית מדרש יגדיל תורה

ומקוה טהרה לנשים ולגברים

ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'

מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א

סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46

וקבלה דיגיטלית למייל

בטלפון 03-7630585 שולוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח. 371407 ע"ש יגדיל תורה